

Univerzita Pardubice  
Fakulta Filozofická

**Rodičovství v azylovém domě pro ženy a matky  
s dětmi**

Bc. Vendula Vrublová

Diplomová práce  
2022

Univerzita Pardubice  
Fakulta filozofická  
Akademický rok: 2019/2020

# ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Vendula Vrublová**  
Osobní číslo: **H19309**  
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**  
Studijní obor: **Resocializační pedagogika**  
Téma práce: **Rodičovství v azylovém domě pro ženy a matky s dětmi**  
Téma práce anglicky: **Parenting in a shelter house for women and mothers with children**  
Zadávající katedra: **Katedra věd o výchově**

## Zásady pro vypracování

Práce je zaměřena na problematiku rodičovství v azylovém domě, ve kterém jsou poskytovány sociální služby především matkám s dětmi v tíživé sociální situaci bez vlastního bydlení. Hlavním cílem práce bude zjistit, jak vypadá výchova dítěte v azylovém domě i péče o něj a co konkrétně ji ovlivňuje a jak ji hodnotí samotné matky. V praktické části bude realizován kvalitativní výzkum designem případové studie matek žijících v zařízení na základě polostrukturovaných rozhovorů s matkami, sociálními pracovníky a zúčastněného pozorování přímo v dané instituci.

Rozsah pracovní zprávy:  
Rozsah grafických prací:  
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

#### Seznam doporučené literatury:

DUNOVSKÝ, Jiří a kol. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 1995. 245 s. ISBN 80-7169-192-5.  
MATOUŠEK, Oldřich a kol. Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011. 194 s. ISBN 978-80-262-0041-3.  
ŠULOVÁ, Lenka. Raný psychický vývoj dítěte. Třetí vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. 247 stran. Učební texty Univerzity Karlovy; 4. ISBN 978-80-246-4479-0.  
HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. 407 s. ISBN 978-80-7367-485-4.  
Zákon o sociálních službách š. 108/ 2006 Sb. v platném znění.  
RANASINGHE, Prashan. Helter-Shelter. University of Toronto Press: 2017. ISBN 9781487522063.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Adriana Sychrová, Ph.D.**  
Katedra věd o výchově

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2020**  
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2021**

**doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.** v.r.  
děkan

**Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D.** v.r.  
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2019

### **Prohlášení autora**

Práci s názvem Rodičovství v azylovém domě pro ženy a matky s dětmi jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 30. 3. 2022

Bc. Vendula Vrublová

**Poděkování:**

Ráda bych poděkovala vedoucí práce Mgr. Adrianě Sychrové, Ph.D. za její čas a trpělivost. Poděkování patří i respondentům za ochotu poskytnout rozhovory do této práce a v neposlední řadě patří velké díky mojí rodině a nejbližším, neboť mi byli oporou během psaní diplomové práce.

## **ANOTACE**

Diplomová práce se zaměřuje na rodičovství v azylovém domě pro ženy a matky s dětmi s cílem popsat výchovu a péči o děti. Teoretická část přibližuje téma rodičovství, rodiny a popis rolí otce a matky. V neposlední řadě se práce zabývá azylovým domem jako pobytovou službou podle Zákona o sociálních službách, popisuje, jaké poskytuje služby nebo jeho personální zajištění, zaměřuje se zejména na azylový dům pro ženy a matky s dětmi. V praktické části práce je zpracován kvalitativní výzkum pomocí rozhovorů s matkami žijícími s dětmi v azylovém domě, a které se ocitly v tíživé sociální situaci bez vlastního bydlení.

## **KLÍČOVÁ SLOVA**

Matky, dítě, azylový dům pro ženy a matky s dětmi, výchova, péče, rodičovství

## **TITLE**

Parenting in a shelter for women and mother with children

## **ANOTTATION**

The thesis is focusing on parenting in an asylum home for women and mothers with children in order to describe the upbringing and children daycare. The theoretical part introduces the topic of parenthood, the family and a description of the roles of father and mother. Last but not least, the thesis is dealing with the shelter issue as a residential service under the Social Services Act, describes what services it provides or its staffing. It also focuses mainly on the shelter for women and mother with children. The practical part of the thesis is processed by qualitative research using interviews with mothers living with children in the shelter, who found themselves in a difficult social situation without their own housing.

## **KEYWORDS**

Mothers, child, shelter house for women and mothers with children, education, care, parenting

# OBSAH

ÚVOD .....	9
1 RODIČOVSTVÍ .....	10
1.1 Rodičovská role .....	12
1.2 Stimulace rodičovství .....	12
1.3 Role rodičů .....	14
1.3.1 Role matky .....	14
1.3.2 Role otce .....	14
1.4 Přínosy a oběti rodičovství .....	15
1.5 Osamělý rodič .....	16
1.5.1 Problémy osamělého rodiče .....	16
1.5.2 Postoj osamělého rodiče ke svým dětem .....	18
2 RODINA .....	19
2.1 Problémové charakteristiky rodiny .....	20
2.2 Proměna rodiny .....	21
2.3 Funkce rodiny .....	23
2.4 Styly výchovy .....	24
2.5 Osobnostní rysy .....	25
3 AZYLOVÝ DŮM .....	27
3.1 Činnosti služby .....	28
3.1.1 Minimální struktura činnosti – nabídky služeb Azylového domu .....	29
3.2 Forma a obsah přímé práce s klientem .....	30
3.2.1 Vymezení přímé práce .....	30
3.2.2 Vymezení nepřímé práce .....	31
3.3 Optimální provozní doba .....	31
3.4 Personální zajištění služby .....	32
3.4.1 Sociální pracovník a jeho činnosti .....	32

3.4.2 Pracovník v sociálních službách .....	32
3.4.3 Ostatní profese .....	33
3.5 Parametry kapacity ve službě .....	34
3.6 Optimální výsledek práce služby směrem k uživatelům.....	34
3.7 Azylový dům pro matky s dětmi.....	35
3.8 Legislativa.....	36
4 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ .....	38
4.1.1 Formulace cílů .....	38
4.1.2 Výzkumné otázky a tazatelské oblasti .....	38
4.1.3 Metodologický přístup a metoda sběru dat.....	39
4.1.4 Výzkumný vzorek.....	40
4.1.5 Realizace výzkumného šetření.....	40
4.1.6 Analýza dat .....	41
5 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ .....	42
5.1 Pobyt v azylovém domě.....	42
5.2 Otec .....	43
5.3 Pomoc .....	43
5.4 Finance.....	44
5.5 Děti.....	44
5.6 Závěry výzkumu .....	48
ZÁVĚR .....	52
SEZNAM LITERATURY .....	54
SEZNAM PŘÍLOH.....	57

## ÚVOD

Pro diplomovou práci jsem zvolila téma Rodičovství v azylovém domě pro ženy a matky s dětmi. Výběr tématu ovlivnila praxe, kterou jsem měla v plánu splnit právě v zařízení nabízejícím sociální pobytové služby na dobu maximálně jednoho roku osobám vyskytující se v nepříznivé sociální situaci a spojené se ztrátou bydlení. Důvody, které vedly k vyhledání k této konkrétní pobytové službě jsou různorodé. Dle mého názoru část majoritní společnosti nemá pozitivní vztah ke klientům podobných zařízení, avšak lehce se může stát, že se člověk vyskytne v podobné situaci jako právě matky, které zažily ztrátu bydlení, úmrtí manžela a neúnosnou finanční situaci či nevyhovující rodinné zázemí.

Teoretická část diplomové práce bude diferenciována do tří kapitol. První kapitola bude věnovaná tématu rodičovství a zmíní mimo jiné i vnitřní a vnější stimuly. Dále budou představeny role otce a matky, ale také problémy, s kterými se potýká osamělý rodič.

Druhá kapitola obsáhne detailnější informace o rodině. Vyskytnou se v ní například funkce rodiny nebo styly výchovy, ale také problémové charakteristiky rodiny nebo osobnostní rysy.

Poslední teoretická kapitola se bude zabývat azylovými domy. Nabídne definici a rozbor služeb, ale též popis a vymezení přímé a nepřímé práce. Dále uvede personální zajištění služby a jejich náplň činností. Bude zde také zakomponována definice azylového domu pro matky s dětmi. Tuto kapitolu zakončí současně platná legislativa a to zákonem č. 108/2006Sb., o sociálních službách.

Poté bude následovat praktická část, která bude založena na kvalitativním výzkumném šetření provedené s využitím polostrukturovaných rozhovorů. Na úvod kapitoly bude popsána metodologie výzkumného šetření. Dále budou následovat formulace cílů. Nalezneme zde také uvedení výzkumných otázek, metodu sběru dat, výzkumný vzorek a realizaci výzkumného šetření. Metodologie bude uzavřena kapitolou týkající se analýzy dat.

Poslední kapitolou práce bude interpretace výsledků výzkumu, kde dojde k zodpovězení na hlavní výzkumnou otázku: Jak vypadá výchova dětí v azylovém domě pro ženy a matky s dětmi? A další dílčí výzkumné otázky, které poskytnou lepší porozumění problematice.

# 1 RODIČOVSTVÍ

Společnost děti připravuje na pracovní uplatnění v životě, ale ve stejné míře nedochází k přípravě, aby jednoho dne obstály jako žena a muž či jako matka a otec. Mnohdy nastane situace, kdy se mladí lidé stanou matkami a otci ještě předtím, nežli společensky a psychicky dospěli v ženy a muže. Není to dlouho, co se na školách začalo otevírat téma sexuální život. Když se začalo mluvit o sexuální výchově, ozvali se rodiče dětí, kteří se báli, že to bude mít za následek brzký začátek sexuálního života. Občas měli námitky i učitelé. Přišlo jim těžké mluvit o konkrétní oblasti života, sami neměli možnost příprav ani rad, jak si počínat. Dalším učitelům bránil ostych a doporučovali, aby tuto část vzdělávání na sebe vzali rodiče, ale ani rodiče se necítili být vzděláni a bránil jim stud rozebírat toto téma s vlastními dětmi. Mnozí se stavěli proti sexuální výchově na školách, jelikož nevěděli, co to bude přesně obnášet. Rodiče se především spoléhali na lékaře a na to, že mladým lidem zodpoví jejich dotazy. (Brablcová, 1977, str. 108-109)

Důležitým milníkem byl vynález antikoncepce. Žena má suverénní rozhodnutí, zda a kdy bude mít děti. Jednalo se o civilizační změnu. „*Spolu s tím, jak přestávalo být rodičovství přirozeným údělem, opravdu účinně regulovatelným pouze infanticidou, celibátem či dobrovolnou pohlavní abstinencí, ozřejmila se jeho sociální podmíněnost*“ (Možný, 2006, str. 46-147). Postupně docházelo k zakotvení rodičovství napříč celou společností, a to od ekonomie po vědění a politiku. Možnost plánovat i vyloučit rodičovství se promítlo dovnitř rodiny i do sociálního makroprostoru. Společnost s nižší porodností je zároveň společností s jinou věkovou strukturou. Politická váha se přesouvá na zájmy svobodných a seniorů nežli na potřeby rodin, což dále přispívá ke snižování porodnosti. „*Zvěšší-li se ekonomická kapacita ženy kultivací její pracovní síly prostřednictvím kvalifikace natolik, že dokáže i sama udržet rodinný systém na akceptovaném standardu za předpokladu omezeného počtu dětí, a je-li v jejích rukou prostředek, a tedy i rozhodnutí omezující počet dětí, je poprvé v historii skutečně nezávislá, samostatná, rovnoprávná*“ (Možný, 1983, str. 51).

Rodičovství je koncept s odlišným obsahem podle úseku rodinného cyklu. Koncept fází rodinného cyklu zahrnuje koncept přechodů mezi jednotlivými fázemi. Nejvýznamnějším přechodem je přechod k rodičovství a zároveň je nejspíše nejvýznamnějším přechodem v životě. Alice Rossiová uvádí čtyři vlastnosti přechodu k rodičovství.

Za prvé je to přechod, ke kterému dochází pod mocným kulturním tlakem, působící především na ženu. Z historického hlediska je status ženy silně spjatý s mateřstvím. I poté,

co společnosti téměř zcela legalizovaly přerušeni těhotenství, tak těhotná žena rozhodující o umělém přerušeni je pod nátlakem kultury, která se tradičně staví proti odmítání mateřství. Bezdětná žena naráží v jejím okolí na otázku, zda nemůže, anebo nechce mít děti, anebo mohla by mít děti a chce se stát matkou, ale nenašla vhodného partnera k založení rodiny. „*Dobrovolná bezdětnost se stala po druhé světové válce, i při všeobecně dostupné, i když z dnešního hlediska primitivní antikoncepci, na několik desetiletí zcela okrajovou variantou životních dráh*“ (Možný, 2006, str. 149). Skoro každá zdravá žena měla přinejmenším jedno dítě, větší rodiny však nebyly výjimkou. Během posledních dvou desetiletí se stále více rozšiřuje a společensky akceptuje dobrovolná bezdětnost.

Za druhé je to přechod, ke kterému dochází mimovolně. Dítě může být počato i neplánovaně. Během druhé poloviny dvacátého století v českých zemích byla každá druhá nevěsta těhotná. Jednalo se o změnu vzorce při zakládání rodiny. S restaurací kapitalismu se postupně navrací tradiční hodnoty a počet těhotných nevěst klesl u prvních sňatků na necelou třetinu.

Za třetí je to přechod nerevokovatelný. Tempo změn ve společnosti během posledních sto let vzal člověku oporu v tradici. Člověk musí činit rozhodnutí sám za sebe a činí rozhodnutí i během situace, kdy má nedostatek informací pro odhad následků. Člověk je nucen riskovat a používá metodu pokusu a omylu. Unáhlené změny podmínek vytvářejí nové příležitosti, to znamená, že skoro vše člověk může vymazat a zkusit znovu. Člověk má volbu školy, zaměstnání nebo partnera, avšak dítě se nedá vzít zpět.

Za čtvrté je to přechod zlomový. Životní přechody mají přípravnou periodu. Obvykle před sňatkem probíhají zasnuby nebo ve společnosti je uveden věk odchodu do důchodu. Narození dítěte tento charakter nemá. Těhotenství připravuje ženu po fyziologické straně, nikoli sociálně. Zejména matky čekající prvního potomka prožívají během těhotenství iluze, které vystřídá šok po narození dítěte. Studie LeMasterse z roku 1957 snad jako první v sociologické sféře popsala přechod k rodičovství jako krizi. Další americké výzkumy poukazují na to, že vzdělanější matky pociťují přechod tíživěji než matky z dělnických rodin. Rosalind Croward ve své anglické studii (*Naše zrádná srdce*) popisuje frustraci a pocit vlastní nedostatečnosti čelící tlaku okolí, aby se staly perfektními matkami, a to se týká zejména vzdělanějších matek (Možný, 2006, str. 148-152).

Rodičovství je též projevem generativity dospělého věku, ale naplňuje svým způsobem intimitu, jelikož umožňuje vznik hluboké citové vazby trvající většinou po celý život. Rodičovství je zdrojem životní zátěže, ale také psychosociálním obohacením (Vágnerová, 2007, str. 108).

## 1.1 Rodičovská role

Rodičovská role je součástí identity člověka. Jedná se o primárně biologicky podmíněnou roli, která má sociální a psychickou hodnotu. Tato role je velmi specifická, v mnoha směrech je jiná než ostatní role dospělého člověka. Lze ji následovně charakterizovat:

1. Ve srovnání s ostatními rolemi není vratná, nelze přestat být rodičem.
2. Rodičovská role je asymetrická, je to jediná nadřazená role. Rodič se stává dominantní autoritou, dítě je rodiči podřízené a závislé na jeho péči.
3. Dítě jej poutá nezrušitelnou vazbou k partnerovi, tedy k druhému rodiči, jelikož je společným potomkem.
4. Rodičovství představuje zásadní změnu životního stylu. Přináší s sebou mnoho povinností, omezení a klade vysoké nároky na zodpovědnost (Vágnerová, 2007, str. 108-109).

Rodičovská role významně přispívá k osobnostnímu rozvoji dospělého člověka poskytující důležitých zkušeností. Ovlivňuje jeho emoční prožívání, mezilidské vztahy, další role a uvažování. V rámci rodičovství dochází k rozvíjení schopnosti sociální a emoční inteligence, vnímat svět očima jiného člověka, ochota potlačit své potřeby ve prospěch dítěte, empatie a flexibilita a prohubyje se schopnost vytvoření citového a hlubokého vztahu.

Rodičovství je výzva, při které nemusí dojít k akceptování. Mladí dospělí mohou za určitých okolností narození dítěte odkládat nebo dát přednost bezdětnosti. Rodičovství může být jedna z nejtěžších zkoušek partnerů. Motivace směřující k rodičovství ovlivňují některé vnitřní i vnější faktory a při vzájemné interakci dojde ke konečnému rozhodnutí (Vágnerová, 2007, str. 109). Kocourková uvádí, že s postupným časem docházelo a dále dochází k navyšování náročnosti výchovy a společně s tím se zvýšily i nároky na zintenzivnění angažovanosti rodičů (Kocourková, 2006, str. 154.)

## 1.2 Stimulace rodičovství

Stimulace rodičovství lze rozdělit na dvě oblasti, a to na vnitřní stimulaci a na vnější stimulaci rodičovství. První oblastí je tedy **vnitřní stimulace rodičovství**.

K němu se váže například zajištění pokračování existence rodu vrozenou biologickou potřebou. Síla pudu je velmi individuální. Je zřejmé, že někteří lidé nemají potřebu mít děti, zatímco jiní touží mít hodně potomků. *„Tato potřeba je, stejně jako jiné pudové potřeby, ve značné míře modifikována psychicky. Sociálně orientovaní psychologové a sociologové*

*dokonce považují vliv pudové složky za podstatný“ (Vágnerová, 2007, str. 110). Potřeba se nemusí projevovat přímo, avšak určitý význam má. Například kontakt s dětmi posiluje u větší části lidí ochotu mít vlastní potomky. Rodičovství z určité části může uspokojit základní psychické potřeby, avšak může uspokojení blokovat:*

1. *Potřeba citové vazby. Dítě přijímá city od svých rodičů a vyjadřuje pocity nazpět. Vztah s dítětem je jistý a spolehlivý. Avšak dítě běžně omezuje naplnění dalších emočních vztahů, jelikož na sebe váže lásku a pozornost dospělých. Rodičovství svým způsobem vždy změní partnerské vztahy a může dojít k ochlazení vzájemného vztahu. Je to dáno novými povinnostmi a diferenciací rodičovských rolí a zodpovědnosti, kterou každý rodič může interpretovat jinak.*
2. *Potřeba nových podnětů. Dítě poskytuje nové zkušenosti, zážitky a může tak obohatit své rodiče, ale zároveň omezuje další možnosti. Rodiče se už nerozhodují zcela svobodně.*
3. *Potřeba seberealizace nabízí uspokojení i v rodičovské roli. Schopnost mít děti potvrzuje normalitu na psychosociální a biologické úrovni u dospělého člověka. Rodičovství nese velký význam v některých společenských skupinách, například na vesnici, a je nositelem nové identity. Dospělý jedinec bez dětí může být považován za podivného či méněcenného. Dítě může přispívat k pocitu naplnění a stane se smyslem existence a při odchodu dětí z domova se mohou objevit pocity prázdnoty.*
4. *Potřeba otevřené budoucnost. Dítě je nositelem života rodičům. Uchovává jejich tělesnou podobu, vlastností, hodnoty, tradici, zvyklosti a předává je dál. V dětech je na genetické a psychosociální úrovni zakódována existence rodu s typickými znaky. Na druhé straně je dítě limitem pro budoucnost rodičů, jelikož berou ohled na své dítě a na jeho potřeby, alespoň tak by se chovat měli (Vágnerová, 2007, str. 110-112).*

*Při pohledu z druhé strany se dostáváme k **vnější stimulaci rodičovství**, kdy na člověka působí vnější vlivy, například sociální normy. Standartní sociální norma zahrnuje mladého dospělého člověka, který uzavře manželství a bude mít potomky, avšak roste tolerance společnosti k mladým lidem odkládajícím založení rodiny. Změna ve společnosti vytváří rozdílné generační zkušenosti. Dochází ke změnám podmínek pro rodičovství a část mladých lidí klade větší důraz na individuální potřeby. Posilujícím aspektem k založení rodiny je materiální a ekonomické zabezpečení. Neexistence vhodného partnera logicky snižuje snahu stát se u žen matkou. „Potřeba založit rodinu je velmi významně ovlivněna zkušenostmi z dětství. Jejím základem je způsob, jakým člověk prožil své dětství a jak vnímal potenciální*

*zátěž mateřské a otcovské role, jak ji zvládli jeho rodiče, i jakou má zkušenost s jejich chováním k dětem“* (Vágnerová, 2007, str. 110). Model rodičů může působit jako pozitivní vzor akceptující bez změny a posilující ochotu mít děti. Pokud je rodičovský vzor hodnocen negativně, stimuluje nejistý a odmítavý postoj k rodičovství (Vágnerová, 2007, str. 109-110).

### **1.3 Role rodičů**

Postavení a náplň rodičů je zcela odlišná. Může se rozcházet i v jejich postoji ke své roli, míra zvládnutí povinností a zátěží, které s sebou daná role přináší (Vágnerová, 2007, str. 117). Ve fungujících rodinách dítě může spolupracovat na svých činnostech s oběma rodiči, aniž by mezi matkou a otcem vyvolalo spory o výchovné kompetence nebo žárlivost. Nepříznivá situace vzniká, pokud matka selhává ve své pečovatelské roli a otec chybí, či je vnímán jako nepřítel (Jedlička, Kořa, Slavík, 2018, str. 321-322).

#### **1.3.1 Role matky**

Role matky má vymezené povinnosti a práva. V české společnosti je akceptován názor, že role matky je biologicky daná, pro ženu samozřejmá a představuje poslání ženy. Mateřství je spojeno s potlačením vlastních potřeb až se sebeobětováním. Očekává se empatická péče a citová vřelost k malému dítěti. Matka je považována za pečovatelskou a výchovnou autoritu, má prioritní právo rozhodovat o dítěti. Mateřství je významná složka ženské identity, je teoreticky vysoce ceněna, ale v současné společnosti je spíše znevýhodněno. Dále poskytuje uspokojení, ale zároveň je velmi časově náročná, že spousta jiných aktivit ztrácí svůj význam. Proměna ženské role je velmi náročná oproti mužské roli. Významným vlivem je potřeba mateřství spojená se změnou uvažování a prožívání a touhou pečovat. Mateřství bývá spojeno s přerušением zaměstnání a izolací. Ženy, pro které není mateřství přinejmenším přijatelné, mohou být silně frustrovány (Vágnerová, 2007, str. 117-118).

#### **1.3.2 Role otce**

Role otce je charakterizovaná větší variabilitou a nejednoznačným vymezením. Má nižší prestiž oproti mateřské roli. Od otce se očekává méně a společnost je k chování otců tolerantnější. Touha po dítěti není ve velké míře podmíněna biologicky, a proto se muži staví k otcovství s menším zájmem. Chování otců je více podmíněno společenskými požadavky a pravidly a tato role se předává z generace na generaci. (Zoja, 2005, str. 195). Mezi otcem a dítětem vztah vzniká postupně a pomaleji. Vyplývá z jeho vědomé volby a úmyslu, nemůže se spoléhat na pudový základ. Muž se stane otcem až při kontaktu s dítětem a při postupném budování vztahu. Pro rozvoj role otce je velmi podstatný strávený čas s dítětem i společně

činnosti a je ovlivněn chováním partnerky-matky. Mnohdy jde o napodobování chování matky dítěte, jelikož nese s sebou jistotu a otec často neví, jak se má správně chovat. Otcovský vztah je zranitelnější oproti vztahu matka a dítě. „*Některé matky se nechtějí o svou moc nad dítětem dělit s partnerem a na jeho vazbu s otcem žárlí, což může rozvoj vztahu mezi otcem a dítětem závažným způsobem blokovat*“ (Lamb a Tamis-Lemonda, 2004; cummings, Goeke-Morey a Raymond, 2004; Badinterová, 2005; Bretherton, Lambert a Golby, 2006 in Vágnerová, 2007, str. 118). Pro muže nebývá role otce nejvýznamnější část jeho identity, z pohledu muže jsou častokrát upřednostňovanější jiné cíle. Přijetí otcovské identity je pro některé muže jeden z nejtěžších úkolů. Otec by měl prezentovat vzor silného, mocného a statečného jedince, vystupujícího jako autorita, která bude respektována. V současné době se zároveň od otce očekává emoční podpora dítěte a citová vřelost, která dříve byla vyhrazena matkám. Role otce tudíž vyžaduje harmonizaci složek jako jsou mocenské a autoritářské, tak i chápající, empatické a podporující, sloužící k vyrovnání. Otec by se měl stát spolurodičem, který sdílí povinnosti spojené s péčí a výchovou o dítě (Vágnerová, 2007, str. 118-119).

#### **1.4 Přínosy a oběti rodičovství**

Sociální očekávání nebo osobní okolnosti do značné míry ovlivňují rozhodování o rodičovství, v popředí je individuální hodnocení obětí a přínosů rodičovství. Nejprve se podíváme na **přínosy rodičovství**:

1. Rozvoj vztahů. Mateřství poskytuje nový, často radostný vztah, a dodává nový rozměr i ve vztahu k partnerovi. Mateřství je příležitostí pro nová přátelství buď s dalšími matkami, anebo s rodinami.

2. Osobní naplnění. Některé ženy pociťují po narození potomka osobní hodnotu a představuje pro ně příležitost k osobnímu rozvoji a k sebevyjádření.

3. Pokračování rodu.

4. Rodičovství je výzva, poskytuje poznání sebe sama a i druhého.

5. Rodičovství představuje znak dospělosti, avšak ženy tento přínos zmiňují daleko více než muži (Sobotková, 2001, str. 115-116).

Následně se podíváme na **oběti rodičovství**:

1. Zpomalení nebo zastavení kariéry matky.

2. Znevýhodnění po finanční stránce.

3. Omezení osobní svobody. Péče o dítě znamená nároky na změnu životního stylu ženy.

4. Dopad na manželský nebo partnerský vztah. Přibližně 50 % párů uvádí po narození dítěte negativní vliv vyčerpanosti a občas vyskytující emocionální labilitu ženy na sexuální život.

Další vyskytující důvody, které uvádějí bezdětné páry:

5. Rodičovství je nezvratné.

6. Některé ženy nebo muži mají strach být rodiči, bojí se selhání.

7. Některé páry nechtějí počít dítě ve světě, kterému hrozí nukleární konflikt a vyskytují se globální problémy (Sobotková, 2001, str. 115).

## **1.5 Osamělý rodič**

Miller uvádí, že osamělé rodičovství je jedním z projevů měnící se rodiny a života v Evropě. Evropané jsou starší při vstupu do manželství a děti mají méně než v předchozích letech. Zároveň se rozšiřují počty nesezdaných párů a osamělých rodičů (Miller, 2002, str.79).

Rodič žijící bez partnera pouze se svými dětmi bývá častým důsledkem rozpadu vztahu partnerů. Je to role, která většinou nezávisí na volbě člověka, jenž získá roli osamělého rodiče. Pokud je možnost výběru, jde o volbu mezi neuspokojivým partnerstvím anebo osamělým rodičem. Tato role je velmi náročná, spojená s riziky a nižším subjektivním uspokojením. Po rozvodu nebo rozpadu partnerského soužití může dojít ke změnám v rodičovském chování v podobě snížené tolerance, tendence nárůstu trestání, nárůstu stresu nebo redukcí času a omezením kontroly dítěte. Osamělý rodič je nucen zastávat univerzálnější roli, do níž je potřeba zahrnout mateřské i otcovské chování. Osamělí rodiče bývají dominantnější, mají veškerou moc i zodpovědnost, avšak častokrát bývají tolerantnější a unavenější (Warshak, 1996 in Vágnerová, 2007, str. 162). V současné době je role osamělého rodiče velice čtená, že je považována za jednu z alternativ životního stylu. Osamělým rodičem se běžněji stává matka (Vágnerová, 2007, str. 162).

### **1.5.1 Problémy osamělého rodiče**

Subjektivní aspekt. Role osamělého rodiče je emočně náročnější, jelikož rodič ví, že zodpovědnost za rozvoj dítěte i všechny povinnosti spočívají jenom na něm. Pouhé vědomí může působit jako stresující faktor a učinit roli obtížnější. Osamělý rodič bývá v několika směrech frustrovaný. *„Jeho osobní potřeby nemohou být uspokojovány v dostatečné míře,*

*protože mu na jeho osobní život nezbyvá čas, energie a často ani finanční prostředky. Sociální stigmatizace již není tak významná, ale přesto může být faktorem, který ztěžuje zvládnutí pozice osamělého rodiče“ (Vágnerová, 2007, str. 163). Osamělý rodič je přetížen povinnostmi, nemůže je na chvíli předat někomu jinému, ani se s někým o ně podělit. Snadno dochází ke změnám v sebepojetí, k pocitům nedostatečnosti, ale někdy přispěje k posílení sebejistoty.*

Adaptaci na nový způsob života ovlivňuje dostupnost zdrojů opory u širší rodiny, například prarodičů či jiných příbuzných a přátel. Osamělý rodič mívá častěji nedostatek financí. To platí především u matek dosahující nižšího výdělku a současná situace omezuje výběr pracovního místa, například nemohou jezdit na služební cesty nebo pracovat na směny (Kovařík in Vágnerová, 2007, str. 164).

Vztahové problémy. V životě matky samoživitelky je většinou na prvním místě vztah mezi ní a dětmi. Pro osamělé matky je důležitější povinnost rodiče obětovat se svým dětem, oproti vdaným matkám. Více akcentovaly i významnost porozumění mezi rodiči a dětmi (Kovařík, in Vágnerová, 2007, str. 164). To ovšem neznamená, že matkám nechybí partnerský vztah. Osamělý rodič připoutaný k dítěti může mít ke svému potomku extremizovaný vztah v podobě nadměrné vazby nebo konfliktů či nejistotu ve výchově. Osamělý rodič nemusí být vnímán autoritativně jako dříve v partnerském vztahu. K proměně chování dochází i u osamělých otců, u kterých lze sledovat chování podobající se mateřskému než běžnému otcovskému přístupu. Bez ohledu na pohlaví rodiče určují zachování některých tradic, rodinnou soudržnost a hodnotu rodiny.

Rodič žijící sám bývá nezřídka sociálně izolovaný a osamělý.

Pro zvládnutí nároků osamělého života a přijatelného sebehodnocení jsou důležité vztahy s bývalým partnerem a zvládnutí proměny vztahu. Podstatné je přijmout fungování rodičovské role bývalého partnera, v podobě tolerance jeho účasti na výchově a péči o děti. Celých 25 % rozvedených rodičů spolupracuje na výchově dětí, u 30 % se vyskytují konflikty a u 40 % dochází k neangažovanosti jednoho z rodičů, neplatí výživné a neprojevuje o děti zájem (Berger a Thompson, 1998; Fine a Demo, 2000).

Osamělý rodič svou situací prožívá a hodnotí. Hodnocení vlastního života při roli osamělého rodiče bývá často ambivalentní a závisí na tom, zda pro jedince je významnější ztráta partnerského soužití nebo zachování vztahu s dětmi. Osamělý rodič může pociťovat opuštění a ponížení, prožívá svojí situaci jako nespravedlivou. Děje se tak tehdy, pokud si nepřál rozvod a v jeho postoji převažují pocity újmy z rozpadu manželského vztahu. Osamělý rodič v určitých

případech dosáhne větší sebeúcty a pocitu větší osobní hodnoty, jelikož získal děti do výhradní péče. „*Může svou situaci prožívat jako důkaz vlastních kvalit a nezávinnosti rozpadu manželství, role viníka je tímto opatřením přiručena partnerovi. Takový postoj zaujímají i lidé, kteří se vyrovnali se ztrátou partnera a nyní je pro ně důležitější zachovat si dobrý vztah s dětmi*“ (Vágnerová, 2007, str. 165).

Reakcí na zátěž pojíci se s osamělým rodičem jsou různé obranné mechanismy v podobě racionalizace nebo agresivity. Chronická stresová situace a osobní nespokojenost mohou zapříčinit nedostatky v plnění rodičovské role. Osamělý rodič občas nezvládne dostatečně naplnit ani běžné potřeby svého potomka. Děti žijící s jedním rodičem jsou náročnější, vyžadují více pozornosti (Vágnerová, 2007, str. 165).

### **1.5.2 Postoj osamělého rodiče ke svým dětem**

Vlivem zátěže dochází ke změně postoje a pod tlakem může dojít i ke změně obsahu dětské role. Osamělý rodič může vyžadovat neadekvátní nároky, jimiž nutí dítě do nedopovídající a extrémní pozice vůči věku. Dítě se najednou ocitne v pozici pseudopartnera, od něhož je očekávaná podpora a porozumění, která není adekvátní k věku dítěte.

Dítě najednou je více ochraňováno a udržováno v podřízeném a závislém postavení, jelikož to osamělému rodiči vyhovuje. Z pohledu takového rodiče je nežádoucí, aby dítě dospívalo a zároveň se osamostatnilo, protože citový vztah s dítětem je jediným citovým vztahem v jeho životě. Rodič k projevům dospívání zaujme méně přiměřený postoj, jelikož se bojí samoty, která nastane při osamostatnění dítěte nebo naopak si rodič přeje, aby bylo dítě co nejdříve samostatné a nevyžadovalo péči.

Dítě se bohužel může stát i jako prostředek na ovládnutí bývalého partnera, kdy osamělý rodič demonstruje svoji slabost a využívá jakékoliv problémy ve výchově a péči o dítě k potrestání bývalého manžela nebo k udržování vztahu s bývalým partnerem i přesto, že se stal nefunkčním. Rizikem toho postoje je nízká motivace řešit problémy u dítěte, jelikož bez nich by osamělý rodič ztratil svou moc nad bývalým partnerem (Vágnerová, 2006, str. 166).

## 2 RODINA

Každého z nás něco spojuje. Nezáleží, zda se jedná o muže nebo ženy, mladé nebo postarší, zdravé či nemocné, věřící v boha nebo ateisty a tak dále. Společným prvkem je existence, jsme nositeli života díky biologickým rodičům. Bohužel už nelze tvrdit, že se všichni narodili v rodině a též nelze předpokládat, že se všem dostalo jednotné, milující a kvalitní výchovy.

Vzpomínky na dětství si každý z nás s sebou nese po celý život. Vzpomínky mohou sloužit jako podklad nebo trauma či působit jako stigma. Jedná se o vnitřně zpracované zážitky z dětství a jsou pomocníkem v obtížných či závažných životních situacích (Veselá, 2003. str. 10).

Renata Veselá ve své publikaci *Rodina a rodinné právo* uvádí: „*O rodině můžeme mluvit až tehdy, když se muži a ženy, kteří spolu žijí, narodí dítě. Rodinu tedy automaticky netvoří lidé, toho či onoho pohlaví, kteří spolu pouze žijí v jenom bytě anebo kteří spolu pouze vedou společnou domácnost*“ (Veselá, 2003. str.11). Podle definice tak rodinu neutváří manželské páry bez dětí, či bezdětné páry ve společném soužití nebo homosexuální páry. Veselá uvádí pojem pseudorodina, kde jeden nebo oba z nesezdaného páru si do soužití dovedou své biologické dítě (Veselá, 2003, str. 11-12).

Rodina jako instituce prošla velmi dlouhým historickým vývojem a postupně docházelo k formování rolí členů rodiny, k utváření vztahů a míře emocionálního a osobního zaujetí stanoviska. Rozvinuly se potřeby k uspokojení související s rodinnou institucí. Členové rodiny včetně koexistují v jedné domácnosti, vzájemně se na ní podílí a vztahy jsou založené převážně na emocionalitě. Odchytky mohou vést ke vzniku méně závažné až závažné rodinné patologie. Nejčastěji u nedospělého člověka patologické rodinné vztahy mohou mít podíl na vzniku osobností a sociální patologie (Kasíková, Vališová, 1994, str. 73).

Matoušek ve své knize *Slovník sociální práce* definuje rodinu v tradičnějším pojetí jako skupinu lidí spojující pokrevními příbuzenskými pouty nebo právní svazky v podobě sňatku či adopce. V širším pojetí, rozšiřující se na území USA a několik států Evropské unie, lze za rodinu považovat i skupinu lidí, kteří se jako rodina prohlašují na základě oboustranné náklonnosti. Během novověku rodina svých několik funkcí jako například vzdělávání dětí, výkon práva či ekonomické zajištění členů rodiny během života, postupně předala státu a sama se stala na státu závislá (Matoušek, 2008, str. 177).

## 2.1 Problémové charakteristiky rodiny

Na perspektivu manželské rodiny je pohlíženo problematicky. Problémové charakteristiky rodiny jsou definovány v následující kapitole.

Snížená stabilita rodiny. Je dána vlivem ekonomických, sociálních a právních tlaků, které mohou mít za důsledek stresovou a náročnou situaci. Dále je dána sníženou tolerancí ke stresu a veškerým vlastnostem partnerů, nízkou psychickou a sociální zralostí partnerů. Mladá rodina je nejvíce ohrožena stabilitou do pěti let po uzavření manželství. Společnost začala akceptovat rozvod a není to nic, čeho by se lidé děsili nebo za co by se styděli.

Další charakteristikou je nízká připravenost vést partnerský a rodinný život. Je způsobena nízkou úrovní znalosti v této oblasti a nedůsledností rodin, které se málo zabývají otázkami partnerství a rodičovství.

Následující charakteristikou je demokratizace vztahů uvnitř rodiny. Demokratizací vztahů rodič-dítě a muž-žena byla odbourána formální bariéra problematizující rozvoj jednotlivých členů rodiny.

Prodloužení doby života dětí v rodině dochází vlivem s oddalováním biologické a sociální dospělosti a též vlivem emancipace mladého člověka, který řeší bytové otázky, vyšší nástupních platů nebo vyšší životních nákladů.

Klesající počet rodin v přepočtu na počet obyvatel. Nejen u nás klesá počet úplných rodin. Roku 1980 bylo v České republice 22 % domácností tvořeno jednotlivci. Párů bez závislých dětí bylo 34 %, neúplných rodin 8 %, 3 % rodin bylo složeno z více generací a 32 % rodin splňovalo představu o spolu soužití rodičů a dětí (Možný, 1990, str. 19).

Rodina není schopna plně dodržet práva dítěte. Syndrom Can, tedy ohrožené, týrané a zneužívané dítě je jev, kterému se společnost neumí účinně bránit (Vágnerová, 1994. str. 75).

Velmi důležitý vztah je mezi matkou a dítětem. Dítě si vztahem vytváří důvěru k okolnímu světu a zároveň základní vztah k autoritě. Budování důvěry lze například spatřit při prvních samostatných krocích dítěte. Matka nejdříve dítě drží za ruku a vede jej až do chvíle, kdy se dítě samo pustí a pokusí se o několik kroků samo. Nejdříve jsou kroky nejisté a vyskytují se klopýtnutí či pády. Matka má strach o dítě, aby se nezranilo, ale zároveň zvětšuje prostor kolem dítěte určený pro aktivitu a samostatnost dítěte (Vališová, 1999. str. 91).

## 2.2 Proměna rodiny

Po převratu a následném pádu komunistického režimu v Československu došlo k četným změnám. Pád přispěl ke změně společenského zřízení a k obnově demokracie souvisící s občanskými svobodami, jejichž součástí tvoří zákonná ochrana soukromých a vlastnických práv a v důsledku zmíněných skutečností došlo též k přeměně prostředí i celé české společnosti. Společnost je postupně více občanská, klade důraz na rozhodování každého občana o svých činech a budoucnosti, klade důraz i na samostatnost. Přeměna společnosti s sebou přináší nové možnosti pro každého jedince akceptující tyto změny, ale také nároky na připravenost jedince a schopnost a ochotu k těmto změnám. Změny spočívají v jiném způsobu myšlení a uvažování, chování, jednání a preferenci hodnot. Čím je jedinec mladší, tím má vyšší míru adaptability a kreativity.

V roce 1989 bylo uzavřeno 60 000 sňatků snoubenců do 30 let, o deset let později klesl počet sňatků na 3 000. Během roku 1989 mezi mladými lidmi do 29 let bylo 488 tisíc svobodných, roku 1999 číslo stoupló více jak na jeden milion. V roce 1989 připadlo 7,8 sňatků na 1 000 obyvatel, již o rok později nastává sestupný trend, kdy se uskutečnilo 7,0 sňatků na 1 000 obyvatel a roku 1999 je to pouze 5,2 sňatků (Veselá, 2003. str. 39-41). Historicky nejmenší počet sňatků byl evidován v roce 2013 a to 43,5 tisíc. Během roku 2017 bylo uzavřeno 52 567 sňatků (Český statistický úřad).

Mezi sociology panuje několik různých názorů na příčiny poklesu sňatků. Rabušic zastává dva důvody poklesu. První důvod je transformace české společnosti na demokratickou, jež nabízí prostor pro svobodný životní styl. Druhý důvod se týká pozvolna vytvářející se alternativě manželského soužití – společné partnerské soužití bez uzavření manželství. Rychtaříková vidí za trendem snižování uzavírání sňatků nepříznivé ekonomické podmínky, neboť dochází k nárůstu životních nákladů a též nákladů na děti či nejistota v získání vlastního bydlení a tyto aspekty mají podíl na odkladu vstupu do manželství.

Katrňák, Rubušic a Možný zmiňují jiné vysvětlení, a to takzvanou sňatkovou tísní, kdy počet žen a mužů vyskytujících se v běžném sňatkovém věku je v očividném nepoměru. Žen narozených v polovině osmdesátých let je vyšší počet než mužů, a proto se ocitly ve sňatkové tísní. Situace vyvrcholila roku 1993, kdy došlo k opačné situaci a ve sňatkové tísní se ocitají muži (Veselá, 2003, 41-42).

Dalším jevem týkající se změny rodiny je trvalý pokles porodnosti, který je zaznamenám od začátku šedesátých let dvacátého století. Devadesátá letá dvacátého století

se staly renesancí trendu zakládání rodiny v pozdějším věku, avšak mnohdy s jedním dítětem. Postupně dochází ke změně charakteru soužití, mezi mladou populací klesá popularita sňatku a dochází ke snížení porodnosti. V roce 1996 žila v nukleární rodině, v rodině s jedním nebo více dětmi, necelá třetina populace. Úplných rodin stále více ubývá. Tomáš Karňák uvádí statistiku. „V roce 1988 žilo v nukleární rodině 33 % populace, v roce 1996 je to již necelých 30 % populace, v roce 1988 žilo jednotlivců v domácnosti 21 %, v roce 1996 již jich takto žije téměř jedna polovina“ (Veselá, 2003, str. 44). V roce 2011 byl průměrný počet členů domácnosti pouze 2,1 osoby ve velkých městech nad 100 000 obyvatel. Podíl úplných rodin tvoří 49 %. Domácnosti tvořené jednotlivcem je 32,5 % a jejich počet stále narůstá (Český statistický úřad).

Rozvodovost je na vzestupu a má exponenciální charakter. Ivan Skalík uvádí přehled rozvodů a informuje tak o počtu rozvodů na základně počtu nezletilých dětí. V roce 1989 proběhlo 31 376 rozvodů, zatímco roku 2001 se číslo zvýšilo na 31 586 rozvodů. Průměr mezi lety 1990-2000 činí 30 188 rozvedených manželství (Veselá, 2003, str. 45). Historické maximum bylo zaznamenáno v roce 2010, kdy počet manželství ukončené rozvodem bylo 50 %. Roku 2016 skončilo manželství rozvodem celkem 45,2 % (Český statistický úřad).

Ivo Možný klade důraz na dvě skutečnosti, které je možné brát na vědomí při interpretaci rozvodovosti: „1) pravděpodobnost, zda manželství skončí rozvodem, je podstatně ovlivněna dobou, jež v průměru uplyne, než manželství skončí jiným možným způsobem, jmenovitě úmrtím jednoho z manželů; 2) aby bylo manželství možno rozvést, je zapotřebí je nejdříve uzavřít.“ (Veselá, 2003, str. 46). Dále uvádí pokusy trojí povahy, které vysvětlují jev rozvodovosti. První je teorie studující rozvodovost jako typický jev moderních společností a snaží se porozumět nárustu rozvodovosti. Druhé jsou teorie, které se zaměřují na vnitřní mechanismy, jež směřují k rozvodu. Cílem je modelovat a vysvětlit proces rozpadu manželství. Za třetí to jsou výzkumy hledající predikáty rozvodu, jedná se o empirickou snahu identifikovat proměnné korelující s chováním směřující k rozvodu (Veselá, 2003, 46).

Už od druhé poloviny 20. století se vyskytují trendy, jimiž jsou nižší počet dětí v rodině, narůstající věk uzavření prvního manželství, narůstá počet rozvodů s ohledem na počet sňatků a též roste počet nesezdaných párů a matek samoživitelek či zvýšení počtu párů bez dětí nebo lidí žijících v netradičních formách rodiny (Matoušek, 2008, str. 177).

## 2.3 Funkce rodiny

Potřeby dělíme na několik oblastí, které rodina uspokojuje. Mezi základní řadíme potřebu stimulace a poskytování podnětů, potřebu bezpečí, emocionální odezvy a jistoty, potřebu nabývání zkušeností a učení, potřebu společenského uznání a uplatnění a též pozitivního hodnocení, potřebu vytváření své vlastní perspektivy a vytvoření životní dráhy. Tyto základní potřeby spoluvytvářejí vztah k prostředí, ve kterém člověk žije, ale také utvářejí vztah k sobě, kdy se člověk snaží uchopit pojetí individuálních hodnot, životní jistotu, fixaci spokojenosti a sebedůvěru (Vágnerová, 1994, str.73-74).

S pojmem rodina souvisí i funkčnost. To znamená stav, kdy je přinejmenším naplněna možnost rozvoje členů rodiny. Jestliže dojde k potlačení nebo k vynechání z jedné funkcí, dojde k negativnímu projevu. Mezi základní funkce patří biologicko-reprodukční, emocionální, domestikální a výchovná.

Biologicko-reprodukční neboli biologická funkce obstarává reprodukci rodu. Hraje velmi důležitou roli v soužití partnerů, jelikož umožňuje biologickou obnovu sil. Rodina tak udržuje společností schválenou formu sexuální koexistence.

Emocionální funkce je nezastupitelná, jelikož je významná pro zdravý vývoj jedince. V situaci, kdy v dětství nastane dlouhotrvající odcizení od rodiny, ať už se jedná o emocionální či vztahové, hrozí vznik citových deprivací, neuróz a dítě je vystaveno vysokému riziku narušením normality a ucelenosti osobnosti.

Domestikální funkce je důležitá pro zakotvení člověka a vede k vytvoření pocitu – tady jsem doma a tady patřím. V dětství má podobu ochrany a pocitu bezpečí.

Ekonomická funkce má na starost zabezpečení členů rodiny po ekonomické a hmotné stránce. Podle času členů věnovaný materiálnímu zabezpečení rodiny lze poznat hodnotovou orientaci a životní významy dospělých, a to se odráží na děti.

Výchovná funkce je zaměřena na výchovu nové generace mládeže, má vliv na začlenění do společenských vztahů a též určení individuálního místa ve vztahu. Je potřeba, aby místo bylo vnímáno přinejmenším přijatelně, v lepším případě příjemně. S výchovnou funkcí se pojí prohlubování chyb a problémů v rodinném životě následujících generací (Vágnerová, 1994, str. 74).

Zdeněk Helus ve své knize uvádí pět kategorií rodin dle funkčnosti k dítěti:

1. Rodina stabilizovaně funkční. Rodiče svým potomkům zajišťují dobré socializační podmínky.
2. Funkční rodina s přechodnými, více či méně vážnými problémy. Rodina své problémy, avšak dokáže vyřešit a poskytuje pozitivní rozvíjení a upevnění. Problémy jsou způsobeny vnějšími okolnostmi, vlastnostmi členů rodiny, osobním selháním nebo i událostmi, které se vyskytují v běžném životě. Přednější hodnota vždy zůstává hodnota rodiny. Problémy, s kterými se rodina vypořádává nejsou traumatizující.
3. Rodina problémová. Vyskytuje se zproblematizování plnění funkcí. Členové jsou vystaveni krizi s hrozícím rozpadem. Většinou dochází k odloučení partnerů a hledání způsobu, který je pro ději nejlepší.
4. Rodina dysfunkční. Jedna nebo více z funkcí je závažně a dlouhodobě narušena a děti jsou velmi vážně ohroženy. Vystává potřeba zásahů institucí, ale rodina se ne vždy řídí jejich radami a nerozumí učiněným opatřením. Například jde o rodiny, v nichž se vyskytuje alkoholismus, s podprůměrným příjmem, vyskytující se psychické nebo jiné poruchy.
5. Rodina afunkční. V rodině jsou různé patologické projevy a dítě je vysoce ohroženo, rodiče neprojevují zájem o dítě a mohou pocíťovat až nevraživý postoj vůči němu. Zpravidla soud rozhodne o zbavení rodičovských práv a umístí dítě do některých zařízení náhradní rodinné péče (Helus, 2015, str. 222-224).

## 2.4 Styly výchovy

Pedagogický slovník definuje pojem výchovný styl následovně: „*souhrn záměrných spontánních způsobů chování vychovatele k vychovávanému*“ (Průcha, 2013, str. 279). Vališová ve své knize představuje tři typy výchovných stylů.

### **Autoritativní**

Autoritativní styl výchovy vede chování dětí na úrovni odpovídající věku a schopnostem dítěte. Vyžaduje, aby se chovaly společensky a rozumně. Tento styl také klade důraz na péči, vřelost a rodiče se zajímají o názory a city dítěte. Pokud rodič udělá rozhodnutí týkající se dítěte, sdělí odůvodnění. Rodič se snaží dosáhnout toho, aby dítě bylo nezávislé, kamarádké vůči vrstevníkům, spolupracovalo s rodiči, umělo se prosadit, bylo spokojené. Tento styl vede dítě, aby se snažilo dosáhnout co nejlepších výkonů a bylo tak úspěšné (Vališová, 1999, str. 89-91).

## **Shovívavý**

Tento styl nemá velké nároky na dítě a požaduje po něm méně oproti ostatním stylům. Dítě je nezralé, neumí ovládnout své impulsy a postrádá společenskou odpovědnost. V chování převládá pozitivní citové ladění. Dítě se též nedokáže spolehnout samo na sebe, mohou se objevit sklony k agresivitě (Vališová, 1999. str. 89-91).

## **Zanedbávající**

Rodiče jsou orientováni sami na sebe a zabývají se vlastními činnostmi. Jeví malý zájem o dítě a nedostatečně se zúčastňují jeho života. U rodičů se vyskytuje vyhýbaní oboustranné komunikaci a neberou zřetel na city či názory dítěte. Chování dítěte je náladové, může být často nesoustředěné. Dítě neumí ovládat své city a impulsy. Nejeví zájem o školní výuku, a proto se u dítěte často vyskytuje záškoláctví.

Styly výchovy se mohou prolínat a vlivem vnějších okolností či na závislosti vztahu k dítěti nebo vlastní náladě se styly výchovy mění. Rodiče nemusí být vyhranění vůči jednomu typu styly výchovy, a proto péče o dítě nese několik znaků stylů. To samé platí též pro chování dítěte, které se vlivem nabytých schopností a jeho temperamentu může lišit od výše popsaných způsobů. Je důležité zdůraznit, že interakce mezi rodičem a dítětem je dvousměrná záležitost a dochází k vzájemnému ovlivňování (Vališová, 1999. str. 89-91).

## **2.5 Osobnostní rysy**

Některé rysy osobnosti mohou být samy o sobě překážkou úspěšného manželství a společného soužití a Kratochvíl je rozdělil do deseti osobností s konkrétními charakteristikami.

Hypersenzitivní a astenická osobnost má vystupňované některé rysy melancholického typu. V astenické osobnosti převládá slabost, neprůbojnost, nesmělost a unavitelnost. U hypersenzitivní osobnosti její vnější podněty vzbuzují z velké části pocity zranitelnosti, přecitlivělosti a choulostivosti. Malá zátěž může vyvolat neurotické příznaky.

Explozivní osobnost je vyostřená osobnost cholerika. Výbuchy vzteku doprovází nadávky, urážky a často i fyzické napadení či násilí. Nepodstatné věci mohou vést k výtržnosti bez ohledu na to, zda je doma nebo na veřejnosti.

Další osobnostním rysem je rezonér. Jedná se o zahořklého a nevlídného pesimistu. Většinou je se vším nespokojený a má potřebu sužovat lidi okolo sebe. Dále dává najevo jeho nadřazenost, ostatní jsou pro něj nevzdělaní lidé.

Schizoidní osobnost trpí nedostatečnou schopností vyjádřit své city anebo jedinec je citově chudý. Schizoidní člověk provokuje okolí svými výstředními názory, odloučením od reálného života, nadměru komplikovanými úvahami a též vágní komunikací. Aktivnější schizoidi se pasivně stahují do ústraní a zůstávají dlouho nebo trvale svobodní.

Následujícím rysem je asociální anetická osobnost. Jedinec je citově plochý, eventuálně s absencí citů, laskavosti, soucitu a vřelosti a dopouští se nejednou amorálního jednání.

Pro hysterickou osobnost je charakteristická zvýšená emocionalita, přechod nálad z extrému do extrému, potřeba být středem pozornosti či více inklinují k citovému vydírání. V případě mírně hysterické ženy jsou společensky akceptovány, zatímco muži s mírnými projevy hysterické osobnosti působí choulostivě a citlivě. Hysterické projevy u mužů se mohou projevit zvýrazněním vlastní mužnosti nebo hrdinskými činy. Ženy oproti mužům jsou nespokojené ve vlastním vztahu a hledají uspokojení v jiném.

Následujícím typem je žárlivecká osobnost. Partnera obviňuje z nevěry, hlídá ho, pronásleduje, kontroluje a vyžaduje důkazy o věrnosti, ačkoliv s nimi nikdy není spokojen a vyžaduje stále další důkazy.

Poslední osobou, kterou zmíním, je osoba závislá na alkoholu. Závislost dosáhla již stupně, kdy závislé osobě činí potíže v zaměstnání, ve společnosti, přesto není jedinec schopný přestat sám pít. Zatímco muž závislý na alkoholu pije na veřejnosti, žena převážně pije doma, kde alkohol schovává a za svou závislost se stydí. Obdobný problém provází osobu závislou na jiných návykových látkách nebo při patologickém hráčství.

Kratochvíl zmiňuje i jiné problémy v osobnosti. Zde zařazuje sexuální orientaci a abnormální sexuální preferenci například pedofilie, exhibicionismus, fetišismus, voajérství, masochismus, transvestitismus a sadismus. Některé z forem sexuálních deviací spíše obtěžují, avšak některé mohou dosáhnout trestního jednání (Veselá, 2003. str. 25-27).

### 3 AZYLOVÝ DŮM

Azylový dům je ubytovací zařízení poskytující služby osobám bez přístřeší. Klienti, kteří jsou motivováni ke změně životního stylu zařízení umožňuje integraci do společnosti. V některých azylových domech klienti procházejí fázemi pobytu, takzvanými integračními stupni, ve kterých si klienti stanovují náročnější cíle. Pobyt v zařízení bývá většinou omezen na nemnoho měsíců. Výjimku tvoří emauzské domy, v nichž je stanovena povinnost pracovat a za obdržené peníze přispívají klienti na pobyt a stravu. Na rozdíl od necírkevních azylových domů není na klienta kladen důraz ke změně životního stylu. Zřizovatelé v České republice jsou nejčastěji církve, poté nestátní organizace nebo obce či státní orgány. Ubytovací zařízení mají větší komfort než noclehárny. U klientů v azylových domech se předpokládá, že mají zaměstnání či pobírají důchod a mohou si dovolit zaplatit vyšší částku za noc oproti noclehárně (Matoušek, 2008, str. 30).

Azylové domy slouží především poskytnutí pobytové služby lidem, kteří se ocitli v nepříznivé sociální situaci související se ztrátou bydlení a bez existencí dostupných možností řešící situaci pomocí běžných zdrojů a služeb. Poskytovatelé služby se mohou specializovat dle definovaného okruhu osob a vedle například azylového domu pro ženy nebo muže lze nabízet služby pro rodiče s dětmi nebo poskytovat dané služby v režimu tajeného pobytu.

Služba reaguje na typickou nepříznivou sociální situaci spojenou a absencí prostoru pro bydlení, při které došlo ke ztrátě bydlení nebo je bydlení nevyhovující či jsou nejisté anebo neexistující finanční zdroje, které by umožnili udržet a zajistit bydlení. Služba dále reaguje na následující nepříznivé sociální situace spojené se ztrátou bydlení, a to na absenci prostoru sloužící pro řešení individuální nepříznivé situace spojené s pocitem poklesu bezpečí, nefunkční vztahovou sítí nebo potřebou někam patřit. Dále je to výskyt dalších problémů, které zapříčiňují nebo prohlubují nepříznivou sociální situaci, například psychiatrické onemocnění, různé závislosti, psychické nebo jiné zdravotní problémy, ztrátu zaměstnání, rodinné problémy či finanční problémy v podobě dlužníka nebo exekuce. Poté do skupiny je zahrnuto ohrožení práva v podobě oběti agrese, domácího násilí či trestné činnosti a součástí nepříznivé sociální situace jsou neúspěšné předchozí pokusy řešící situaci v životě i předchozích stupních podpory (Moravskoslezský kraj, 2019).

Specifika potřeb, na které služba reaguje:

- Zajistit základní potřeby spojené s ubytováním, osobní hygienou a stravou,

- potřeba osobní stabilizace v podobě financí, vztahů, rodiny, zdravotních problémů, psychických problémů, plánování řešení aktuální situace a směřování života a podobně,
- potřeba navýšení kompetencí, které by umožnily úspěšné a tím pádem udržitelné řešení osobní nepříznivé situace doprovázené se ztrátou bydlení,
- potřeba partnerského a rovného přístupu s pozitivní zpětnou vazbou,
- potřeba bezpečného kontaktu s dalšími lidmi a se společenským prostředím,
- potřeba podpory motivace k řešení vlastních problémů (Moravskoslezský kraj, 2019).

Specifika potřeb se pojí především s klientovou projevenou vůlí situaci řešit. Projev vůle je hlavní identifikátor a též vstupní kritérium toho, zda mohou být potřeby žadatele a následně klienta řešeny v sociálních službách. Vzhledem k nepříznivé sociální situaci člověka se počítá s příležitostným poklesem vůle a zájmu řešit svojí situaci, ale je důležité projevit opětovnou snahu a vzít si ponaučení z krizových situací a osvojit si řešení problémů (Moravskoslezský kraj, 2019).

U klientek využívající této a podobných sociálních služeb poskytující pobytové služby je problém uplatit se na trhu práce a zajistit tak stálý finanční příjem. Klientky nemají zaměstnání z různých důvodů, od nízkého vzdělání, přes starání se o své děti či neblahý zdravotní stav (Moos, 1997).

### **3.1 Činnosti služby**

Činnosti azylového domu jsou zaměřené a realizované tak, abych sloužily primárně k řešení nepříznivé sociální situace klienta, tedy aby nedocházelo k bezcílné konzumaci služeb, které by mohly zapříčinit prohloubení závislost klienta na poskytované službě. Z tohoto důvodu je nezbytné činnosti a úkony vykonávat v maximální míře reflektující požadavky vydané Zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách a v první řadě §88 Povinnosti poskytovatelů sociálních služeb, §2 Základní zásady a Vyhláška č. 505/2006 Sb. Příloha č.2 k vyhlášce č. 505/2006 Sb. Zákonu je v práci věnovaná samostatná kapitola.

Činnosti služby jsou dále uděleny na základě definované nabídky služeb od poskytovatele obsahující rozsah povinných činností a úkolů nebo volitelné činnosti, případně další služby, které organizace poskytuje jako vedlejší hospodářskou činnost nebo činnost, které je vykonávána v jiném legislativním režimu.

Nabídka služba by měla uvádět, co je obsahem jednotlivé základní činnosti a úkonu a v jakém čase, rozsahu a množství může být činnost klientovi poskytnuta, pokud jí klient

potřebuje k řešení nepříznivé sociální situace, dále je nutno uvést cenu služby. Z předešlých uvedených důvodů je nabídka služeb poskytovatelů základních činností a úkonů totožná, ale s rozdílným obsahem odpovídající specifikům jednotlivých poskytovatelů (Moravskoslezský kraj, 2019).

Azylový dům může rozšířit svoji nabídku služeb nad rámec svých povinností, a to o takzvané fakultativní služby. Tyto služby mohou být zpoplatněné a patří zde poskytování informačních a komunikačních technologií, nabídka oděvu z charitativních sbírek nebo různé volnočasové aktivity pro matky s dětmi (Hughes, Wearing, 2007, str.16).

### **3.1.1 Minimální struktura činnosti – nabídky služeb Azylového domu**

Struktura oblastí je rozdělena na základní sociální poradenství a základní činnosti a jejich úkony.

Základní sociální poradenství, definované Vyhláškou č. 505/2006 Sb., §3, v případě změny viz aktuální znění, je zajištěno pomocí:

- a) poskytnutí informace směřující k řešení nepříznivé sociální situace prostřednictvím sociální služby,
- b) poskytnutí informace o možnostech výběru druhu sociálních služeb podle potřeb osob a o jiných formách pomoci, například o dávkách pomoci v hmotné nouzi a jiných sociálních dávkách,
- c) poskytnutí informace o základních právech a povinnostech osoby, zejména v souvislosti s poskytováním sociálních služeb, a o možnostech využívání běžně dostupných zdrojů pro zabránění sociálního vyloučení a zabránění vzniku závislosti na sociální službě,
- d) poskytnutí informace o možnostech podpory členů rodiny v případech, kdy se spolupodílejí na péči o osobu (Moravskoslezský kraj, 2019).

Základní činnosti a jejich úkony definované Vyhláškou č. 505/2006 Sb., §22, v případě změny viz aktuální znění:

1. poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy:
  - a) vytvořit podmínky vhodné pro samostatnou přípravu nebo pomoc s přípravou stravy,
  - b) zajistit nebo poskytnout stravu odpovídající věku a zásadám racionální výživy a potřebám dietního stravování, tato činnost je zajišťována v rozsahu jednoho úkonu,

2. poskytnutí ubytování:
  - a) ubytování zpravidla nepřesahující jeden rok,
  - b) umožnit hygienu těla,
  - c) vytvořit podmínky pro zajištění praní a žehlení osobního prádla, výměny ložního prádla a celkového úklidu,
3. pomoc při uplatňování oprávněných zájmů, práv a při obstarávání osobních záležitostí:
  - a) pomoc při vyřizování záležitostí, které plynou z individuálních plánů,
  - b) pomoc při upevnění či obnovení kontaktu s rodinou, pomoc a podpora při ostatních aktivitách, zajišťující podporu sociálního začleňování osob nevyjímaje uplatňování zákonných pohledávek a nároků.

Z praxe vyplývá, že k důležitým činnostem přispívající k řešení nepříznivé sociální situace klientů využívající služeb azylových domů, patří i socioterapeutické činnosti, které ovšem v povinných základních činnostech a úkonech uvedeny nejsou. Poskytovatel může činnosti socioterapeutického charakteru definovat jakou součást některých základních činností a úkonů (Moravskoslezský kraj, 2019).

### **3.2 Forma a obsah přímé práce s klientem**

Přímá práce s klientem obsahuje činnosti a úkony, které jsou spojené s řešením nepříznivé sociální situace klienta. Činnosti a úkony jsou v souladu s jeho individuálním plánem s docílením pozitivní změny s ohledem k řešení situace.

V azylovém domě mohou vykonávat přímou péči pracovníci, které splňují předpoklady pro výkon činnosti v sociálních službách Zákon č. 108/2006 Sb., §115, v případě změny viz aktuální znění. Přímá práce s klienty zahrnuje i práci realizovanou v rámci jednání se zájemcem či žadatelem, práci vykonávanou během zhodnocení průběhů poskytování služeb a také k aktualizaci cílů včetně aktualizace individuálního plánu.

Přímou práci s klienty služeb vykonávanou v azylovém domě vykonávají pracovníci na pozicích sociálního pracovníka a pracovníka v sociálních službách (Moravskoslezský kraj, 2019).

#### **3.2.1 Vymezení přímé práce**

- Realizace jednání a vedení se zájemcem o poskytnutí sociální služby zahrnující vedení dokumentace celého jednání. Jednání vykonává sociální pracovník nebo spolupracuje s pracovníkem v sociálních službách,

- Uzavření smlouvy o poskytování sociální služby v písemné formě,
- Činnosti zahrnující vyhodnocování, přehodnocování a aktualizací individuálního nebo obdobného plánu, které řeší nepříznivou sociální situaci konkrétního klienta,
- Odůvodněné doprovody do dalších institucí, například s úřady při snížených kompetencích klienta,
- Odůvodněné konání a jednání ve prospěch klienta se zúčastněnými stranami, které jsou zapojené v procesu řešení klientovi nepříznivé sociální situace,
- Ukončení smlouvy spojené s ukončením smlouvy o poskytnutí sociální služby (Moravskoslezský kraj, 2019).

### **3.2.2 Vymezení nepřímé práce**

Nepřímá práce zahrnuje činnosti pracovníků, které nelze přiřadit k procesu při řešení nepříznivé sociální situace klienta, například vzdělávání zaměstnanců, pracovní porady, metodická porada a supervize. Dále zahrnuje provozní, řídicí a jiné podpůrné činnosti, které umožní realizaci sociálních služeb daným poskytovatelem v jeho rozsahu služeb. Mezi nepřímou prací je i administrativní směřující k analýze, plánování a hodnocení služeb a jiné administrativní činnosti nezbytné pro chod sociální služby a naplnění zákonných požadavků týkajících se zainteresovaných stran. Nepřímá práce obsahuje i jednání s institucemi a úřady, které se však netýká řešení konkrétního uživatele, například setkání skupiny pracovníků komunitního plánování.

Práce sociálního pracovníka i pracovníka v sociálních službách by se měla skládat okolo 80% přímé práce a 20% nepřímé práce (Moravskoslezský kraj, 2019).

### **3.3 Optimální provozní doba**

Provozní doba Azylového domu by měla být stanovena tak, aby služba byla pro klienty dostupná, to znamená službu umožnit bez větších omezení a překážek při řešení nepříznivé sociální situace. Vzhledem k tomu, že Azylový dům slouží především v situaci, která je spojena se ztrátou bydlení, je tento druh služby poskytován nepřetržitě, to znamená 24 hodin denně, každý den během roku. K tomuto je ale nutné uvést další zpřesňující informace, které činnosti a úkony služby nabízí nepřetržitě a které jsou naopak dostupné pro klienty v přesně daném čase (Moravskoslezský kraj, 2019).

### **3.4 Personální zajištění služby**

Následující podkapitoly se zabývají zákonným popisem jednotlivých profesí, které se v azylovém domě vyskytují. Primárně je důležité rozlišit sociální pracovníky a pracovníky v sociálních službách, následně pak ostatní profese, které jsou důležité pro chod azylového domu (Moravskoslezský kraj, 2019).

#### **3.4.1 Sociální pracovník a jeho činnosti**

Výpis činností sociálního pracovníka je vypsán v části osmé, § 109. Předpokladem k výkonu povolání je bezúhonnost, plná svéprávnost, zdravotní způsobilost a odborná způsobilost podle zákona 108/2006 Sb.

Sociální pracovník vykonává základní sociální poradenství, analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální sféře, zabezpečuje sociální agendy včetně sociálně právních problémů vyskytujících se v zařízeních poskytujících služby sociální péče, depistážní činnost, poskytuje krizovou pomoc, sociální rehabilitaci a sociální poradenství, pomáhá s uplatňováním práv a při obstarávání osobních záležitostí, podílí se na uzavření smlouvy. Má na starost činnosti spojené s vyhodnocováním a aktualizováním individuálního plánu při řešení nepříznivé sociální situace klienta, jedná a koná ve prospěch klienta se zainteresovanými stranami, které jsou zapojeny v procesu řešení nepříznivé sociální situace klienta, spolupracuje na ukončení smlouvy o poskytnutí sociální služby. Dále vykonává vzdělávání zaměstnanců, vede intervizi a porady, metodickou podporu, spolupracuje s úřady a institucemi, zabezpečuje sociální agendu a má na starost sociálně právní problémy.

#### **3.4.2 Pracovník v sociálních službách**

Pracovníci v sociálních službách jsou uvedeny v hlavě tři, část devátá, §115.

Pracovník v sociálních službách poskytuje stravu nebo pomáhá při zajišťování stravy. Vykonává činnosti spojené s poskytnutím ubytování, vytvořením podmínek pro zajištění úklidu, umožnění celkové hygieny těla, praní a žehlení prádla a výměnu ložního prádla. Dále jeho činnost spočívá v prohlubování a upevňování základních hygienických a společenských návyků klientů, spolupracuje v rámci realizace jednání se zájemcem o poskytnutí sociální služby, které probíhá pod vedením sociálního pracovníka a je přizván k vyjednání služby. Poté zařizuje činnosti spojené s plánováním vyhodnocováním a aktualizací individuálního plánu sloužící k řešení nepříznivé sociální situace klienta, a to pod vedením sociálního pracovníka jeli přizván k vyjednání služby. Pod dohledem sociálního pracovníka dále vykonává

činnosti spojené se základním sociálním poradenstvím a spojené s poskytováním pomoci při uplatňování oprávněných zájmů, práv a při obstarávání osobních záležitostí. Dále jedná a koná ve prospěch klienta se zainteresovanými stranami, které jsou zapojené do procesu řešení v klientově nepříznivé situaci a též vykonává činnost pod vedením sociálního pracovníka. Pracovník v sociálních službách se účastní vzdělávání zaměstnanců, metodických podpor a supervizí a v neposlední řadě řídí přidělené podpůrné a provozní činnosti, které zajišťují realizaci sociálních služeb poskytovatelem.

### 3.4.3 Ostatní profese

Následují profese nevykonávají přímou práci s klientem, ale podílejí se na poskytování služeb azylového domu.

**Ředitel, vedoucí, manažer.** Tyto pozice vykonávají činnosti zahrnující vedení, rozvoj a strategii, jednání s institucemi a úřady, koordinační a řídicí činnosti týkající se provozu a další činnosti, které zajišťují realizaci poskytované sociální služby a její efektivitu a kvalitu. Dále mezi činnosti patří jednání jménem poskytovatele včetně podepisování smluv a zastupování poskytovatele na venek a činnosti, které vedou k zajištění služeb zdroji jak lidskými, tak i finančními.

**Odborný pracovník – ekonom, asistent.** Tito Pracovníci mají na starost administrativní a ekonomické činnosti a další činnosti nutné vyžadující chod sociální služby a plnění zákonných požadavků různých stran a jednání s institucemi a úřady dotýkající se jejich odborného zaměření.

**Provozní pracovník – vrátnice, údržba, úklid.** Tyto pozice vykonávají činnosti spojené s údržbou, úklidem a s dalšími činnostmi nutnými pro chod sociální služby a též naplnění zákonných požadavků zainteresovaných stran.

Řídicí a podpůrné profese mají výrazný podíl na zajištění kvality hlavních služeb a procesů, a proto by neměly být z pohledu výše pracovních úvazků poddimenzovány. Obecně lze doporučit poskytovatelům služeb azylových domů intenzivnější podíl sociálních pracovníků, ale také podporu externích odborníků v podobě socioterapeuta, psychologa a psychoterapeuta. Obsazení služeb azylového domu s 25 klienty předpokládá s využitím třech sociálních pracovníků a jednoho pracovníka v sociálních službách, kteří budou pracovat na denní směně a dvou pracovníků na noční směně v sociálních službách. Na zajištění nepřetržitého provozu služeb azylového domu je zapotřebí osm pracovníků v sociálních službách a tří sociálních pracovníků.

### **3.5 Parametry kapacity ve službě**

V případě azylového domu je doporučeno definovat kapacitu z následujících parametrů: lůžka, v případě azylového domu pro matky s dětmi lůžka a počet domácností, obložnost, to je využití lůžkové kapacity, počet úvazků v přímé péči, kolik fyzických osob během roku využilo sociální služby, počet odmítnutých zájemců o služby sloužící ke zjištění nedostupnosti nebo dostupnosti služeb a intervence. Intervence má charakter strukturovaného rozhovoru směřující k cíli, který koresponduje s individuálně naplánovanými cíli uživatele a s cíli služby. Intervence obvykle trvá od třiceti minut a více. Jedná se o zásah pracovníka do procesu změny životního stylu zájemce o službu či klienta. Intervence se vztahuje k řešení nepříznivé sociální situace klienta. Každá intervence se zaznamenává do osobní dokumentace klienta.

### **3.6 Optimální výsledek práce služby směrem k uživatelům**

Optimálním výsledkem služeb, které nabízí azylové domy, by mělo dojít k pozitivnímu ovlivnění vývoje nebo k úplnému vyřešení nepříznivé situace klienta. Je důležité, aby služby byly poskytovány odborně, kvalitně, bezpečně, efektivně a profesionálně. To znamená, že je služba kvalitní a řeší konkrétní, do hloubky poznanou a stanovenou nepříznivou situaci klienta. Dále jsou určeny cíle spolupráce a předpokládané výsledky. Mezi optimální výsledky klientů azylového domu lze pokládat stabilizaci životní situace a orientace v této situaci, vlastní bydlení, pozitivní změnu v rodinných vztazích a zapojení blízkých osob do řešení situace klienta, získání kompetencí a zvýšení motivace klienta k řešení nepříznivé sociální situace pomocí vlastních dostupných zdrojů. Nedílným parametrem optimálního výsledku poskytování služeb je posouzení toho, do jaké míry forma a rozsah pomoci a podpory poskytnuté sociální službou vychází z individuálních potřeb, zachovává lidskou důstojnost, podporuje rozvoj samostatnosti klientů a podporuje jejich aktivitu, posiluje jejich sociální začleňování. Dále zda jsou služby poskytovány v zájmu klientů, v patřičné kvalitě a takovým způsobem, aby byla dodržena základní právní svoboda osob a dodržení lidských práv.

V azylovém domě je dalším optimálním parametrem i délka poskytování služeb, která by měla být co nejkratší a v maximální míře nepřesáhnout jeden rok. Poskytování služeb přesahující dobu jednoho roku musí být odůvodněné a jevit se jako nezbytné z pohledů řešení konkrétního případu (Moravskoslezský kraj, 2019).

### 3.7 Azylový dům pro matky s dětmi

Ubytovací zařízení sloužící pro matky s malými dětmi, které se nachází v tíživé životní situaci a bez náhradního ubytovacího zařízení by nebyly schopné postarat se a vychovávat své dítě. Tento typ azylového domu poskytuje matkám a dětem samostatnou místnost s vybaveným kuchyňským koutem. Pracovníci v azylovém domě poskytují vyžadovanou podporu a instruktáž. Obvykle matky mohou využít poradenství či terapeutické programy. Matky platí za pobyt část reálných nákladů. V České republice zřizují tento typ azylových domů církve nebo obce či orgány státu (Matoušek, 2008, str. 30).

V České republice je 217 azylových domů a z toho je 61 azylových domů pro matky s dětmi (MPSV, 2022). Ženy v zahraničí, například v Rakousku, mohou využít nabídky služeb bezplatně až na jeden rok, ale v České republice je pobyt zpoplatněn, jelikož jsou dotace na sociální služby nedostačující. Ekonomický tlak ženy nutí využít služeb azylového domu na přechodnou dobu, ale znevýhodňuje ženy s nižšími příjmy. Zákon neumožňuje odmítnout ženu, které nemá dostatek financí, avšak poskytovatelé dotací služby zakazují brát klientky, které nejsou schopny platit. Azylové domy uzavírají smlouvy na krátkou dobu, aby v případě neplacení ze strany klientky mohly pobyt ukončit. Kritická doba je kolem tří měsíců od příchodu klientky do azylového domu, než si stihne vyřídit sociální dávky a než získá doplatek na bydlení (Budinová, 2012, str.39).

Azylové domy poskytují služby včetně ubytování formou samostatné bytové jednotky nebo samostatného pokoje, kde se matka stará o své děti. Malou část klientek tvoří dívky s nechtěným těhotenstvím, které se ocitly bez podpory a pomoci ze strany rodiny. Dochází i k opakovaným pobytům žen, který je zapříčiněn návratem k agresorovi nebo vytvoření vztahu s jiným násilníkem, jenž vyústí k opětovnému úkrytu, nebo mnohem častěji špatnou ekonomickou situací nedovolující zajistit pro sebe a pro své děti jiný typ ubytování. Pracovníci azylových domů s klientkami nejčastěji řeší: nevyřízené sociální dávky, hospodaření s financemi, nezaměstnanost, problémy se zdravotním a sociálním pojištěním, péči o děti, samostatnost a přebrání odpovědnosti, psychický stav klientky a jejich dětí a zadluženost klientek (Budinová, 2012, str. 40).

Budinová ve své práci uvádí několik doporučení, jimiž jsou: zvýšení počtu azylových domů pro matky s dětmi a azylových domů s utajenou adresou, cenově dostupné startovací byty, zvýšení počtu sociálních bytů, startovací bezúročná půjčka týraným ženám, zajištění financování azylových domů, aby mohly poskytnout neplacený pobyt ženám žijícím s násilníkem

a zajistit chráněné a přechodné bydlení pro ženy se zdravotním hendikepem či zdravotně postižené a pro seniorky (Budinová, 2012, str. 41).

### **3.8 Legislativa**

Právním rámcem, kterým je ošetřena problematika azylových domů v České republice je zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Zákon formuluje základní druhy a formy sociálních služeb v § 32.

Sociální služby zahrnují

- a) sociální poradenství,
- b) služby sociální péče,
- c) služby sociální prevence.

Druhy forem poskytování sociálních služeb jsou rozepsány v § 33.

(1) Sociální služby se poskytují jako služby pobytové, ambulantní nebo terénní.

(2) Pobytovými službami se rozumí služby spojené s ubytováním v zařízeních sociálních služeb.

(3) Ambulantními službami se rozumí služby, za kterými osoba dochází nebo je doprovázena nebo dopravována do zařízení sociálních služeb a součástí služby není ubytování.

(4) Terénními službami se rozumí služby, které jsou osobě poskytovány v jejím přirozeném sociálním prostředí.

(5) Při poskytování sociálních služeb lze ty činnosti, u nichž to je možné a vhodné, poskytovat v distanční formě. Poskytováním činnosti v distanční formě se rozumí poskytování činnosti zajišťující potřeby osoby bez přímého vzájemného kontaktu zaměstnanců poskytovatele sociálních služeb a osoby, zejména prostřednictvím elektronických nebo zásilkových služeb.

Azylový dům je definován v části třetí zabývající se sociálními službami. Specifické informace poskytuje § 57.

(1) Azylové domy poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení.

(2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:

a) poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy,

b) poskytnutí ubytování,

c) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí (ČESKO, 2006).

## 4 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Tato kapitola je začátek praktické části. Praktická část práce je zaměřena na metodologii výzkumného šetření, cíle výzkumu a interpretaci výsledků, které byly zjištěny během výzkumného šetření. Získaná data poskytují odpověď na hlavní a dílčí výzkumné otázky.

Praktická část práce se zabývá méně prozkoumaným tématem a tím je rodičovství v azylovém domě pro ženy a matky s dětmi. Hlavními aktéry výzkumu jsou tedy matky, které během výzkumu byly ubytované v azylovém domě pro ženy a matky s dětmi a s nimiž byly uskutečněny rozhovory. Výzkumná část se soustředí na výchovu v tomto typu zařízení, jakou roli hraje otec při výchově vlastních dětí a s jakými obtížemi se potýká matka.

### 4.1.1 Formulace cílů

Práce je zaměřena na problematiku rodičovství v azylovém domě, ve kterém jsou poskytovány sociální služby především matkám s dětmi v tíživé sociální situaci bez vlastního bydlení.

Hlavním cílem práce je zjistit, jak vypadá výchova dítěte v azylovém domě i péče o něj a jak situaci zvládají samotné matky. Cílem práce je zjistit, jak se cítí matky v azylovém domě a jak vnímají péči o dítě ve specifickém prostředí v podobě azylového domu. Práce se též zabývá zainteresovaností otce dětí. V praktické části práce je realizován kvalitativní výzkum matek žijících v zařízení na základě polostrukturovaných rozhovorů s matkami v dané instituci.

### 4.1.2 Výzkumné otázky a tazatelské oblasti

Hlavní výzkumná otázka je formulována následovně: Jak vypadá výchova dětí v azylovém domě pro ženy a matky s dětmi?

K prohloubení tématu jsou stanoveny další dílčí výzkumné otázky:

DVO1: Jakou roli hraje otec při výchově?

DVO2: Pomáhá někdo matce při výchově dětí?

DVO3: Jak vychází matka s financemi?

Tazatelské oblasti jsou stanoveny takto:

- pobyt v azylovém domě, výplň času s dětmi, pomoc, výchova, otec

### 4.1.3 Metodologický přístup a metoda sběru dat

Diplomová práce je založena na kvalitativním výzkumu, jelikož tato výzkumná strategie proniká do hloubkové problematiky a předpokládá, že různé fenomény sociálního světa v podobě objektů, procesů a aspektů, které se stávají předmětem zkoumání, jsou měřitelné nebo minimálně nějak uspořádatelné a tříditelné (Reichel, 2009, str. 40). Metodolog Creswell definoval kvalitativní výzkum následovně: „*Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění, založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.*“ (Hendl, 2005, str. 50).

V případě kvalitativního výzkumu výzkumník vybírá téma na začátku výzkumu a definuje základní výzkumné otázky, které mohou být doplněny v průběhu výzkumu či sběru dat. Z tohoto důvodu je tento přístup považován za pružný typ výzkumu. Výzkumník vyhledává a následně analyzuje informace přispívající k osvětlení stanovených výzkumných otázek a vyhodnocuje deduktivní a induktivní závěry.

Mezi přednosti kvalitativního výzkumu je zahrnuto zkoumání fenoménu v přirozeném prostředí, pozitivně reaguje na místní podmínky, hledá příčinné souvislosti a získává podrobný popis zkoumaného fenoménu, skupiny či jedince. Mezi nevýhody je poukazováno na časově náročné etapy, výsledky mohou být ovlivněny výzkumníkem nebo některé získané informace nelze zobecnit do jiného prostředí nebo na populaci (Hendl, 2005, str. 52).

Mezi zásady kvalitativního výzkumu je otevřenost vůči zkoumaným osobám, metodám a v tvorbě plánu. Dále zahrnuje subjektivitu, výzkumník se identifikuje se zkoumaným jevem a procesualností. Důležitá je i reflexivita, je zapotřebí interpretativního porozumění a schopnost vhodně zareagovat na neobvyklé momenty a změření na případ, kdy je zapotřebí podrobného popisu (Sebera, 2012).

Nedílnou součástí výzkumu je i etika, která má čtyři pilíře: princip důvěryhodnosti, princip dobrovolné participace, princip správnosti a integrity a princip neublížení. Hendl uvádí, že je velmi důležitá anonymita respondentů, udělení informovaného souhlasu a obeznámení s výzkumem před jeho zahájením. Nezbytné je vytvoření emočního bezpečí a výzkum nesmí být ohrožen fyzickým nebo psychickým zdravím respondentů (Hendl, 2005).

Pro výzkumnou část diplomové práce byla zvolena metoda polostrukturovaného rozhovoru. Vedení rozhovoru vyžaduje citlivost, dovednost, interpersonální porozumění,

koncentraci a disciplínu. Obvykle je potřeba určit obsah otázek i jejich pořadí. Je důležité věnovat určitou pozornost začátku a konci rozhovoru. Před rozhovorem je důležité odstranit psychické bariéry a získat souhlas s nahráváním. Konec rozhovoru je též důležitý, jelikož nám může poskytnou, například při loučení, podstatné informace (Hendl, 2005, str. 166-167).

#### **4.1.4 Výzkumný vzorek**

V kvalitativním výzkumu je potřeba definovat výzkumný vzorek. Výzkumný vzorek je složen ze skupiny jednotek, které jsou v rámci výzkumu pozorovány. V kvalitativním výzkumu lze málokdy zkoumat celý základní soubor (Disman, 2011).

Výzkumný vzorek je tvořen čtyřmi matkami s dětmi žijící v azylovém domě pro ženy a matky s dětmi. Tyto matky byly osloveny přes sociální pracovníky pracující v azylovém domě. Po udělení souhlasu sociálních pracovníků a matek s rozhovory byl stanoven datum osobní schůzky a rozhovoru. V den setkání proběhlo představení, seznámení s cíli výzkumu a poskytnutí souhlasu podílet se na diplomové práci za podmínky zachování jejich anonymity. Z toho důvodu nejsou uvedeny jména respondentek a jsou označeny písmeny (R1, R2, R3, R4). Dále jsou vynechána i jména dětí nebo jsou pozměněna.

#### **4.1.5 Realizace výzkumného šetření**

Realizace výzkumného šetření byla náročná z důvodu výskytu pandemie COVID-19. Během studia oboru Resocializační pedagogika je povinná praxe, kterou jsem chtěla absolvovat v azylovém domě pro ženy a matky s dětmi. Bohužel praxe z důvodu pandemie nebyla možná, ani nebylo možné stát se dobrovolníkem. Po nějaké době byl v České republice vyhlášen nouzový stav spojený s omezením pohybu a omezení kontaktů. Bohužel azylové domy byly pro veřejnost uzavřeny a veškerá komunikace probíhala po emailu nebo telefonním hovoru. Sociální pracovnice měly aktivní přístup a předaly kontakt na mě klientkám, ale bez zpětné vazby. Matky nechtěly anebo neměly možnost poskytnout rozhovor on-line. Proces oslovování klientek probíhal několikrát, a nakonec se do výzkumu přihlásily čtyři respondentky. Z předchozích uvedených důvodů výzkum zabral delší čas, než bylo původně zamýšleno.

Rozhovory proběhly v období března roku 2022. U rozhovorů nebyli přítomni sociální pracovníci ani pracovníci v sociálních službách. Každý rozhovor trval okolo 50 minut. Před zahájením samotného rozhovoru byl udělat souhlas s nahráváním rozhovoru a použití výsledků a každá respondentka byla informována o zachování anonymity. Nejdříve proběhlo představení a zdůvodnění návštěvy, která pomohla vytvořit příjemnou atmosféru a odbourat případnou

nervozitu. Při rozhovoru s respondentkou R1 byl přítomný syn. Tento rozhovor byl náročnější, z důvodu zaměstnání dítěte a matka občas ztrácela koncentraci.

Ze začátku většinou matky odpovídaly krátce, avšak s postupem času a navozením příjemné atmosféry a sounáležitosti se rozovídaly samy. Občas bylo potřeba otázku dovysvětlit, aby došlo k lepšímu pochopení a u některých otázek proběhla sondáž, aby došlo k prohloubení odpovědi (Hendl, 2005, str. 170).

#### **4.1.6 Analýza dat**

Rozhovory s matkami byly s informačním souhlasem nahrávány na diktafon v mobilním zařízení. Audiozáznam je důležitý pro metodu fixace. Výhodou je, že nahrávací zařízení zachytí veškerou komunikaci a výzkumník se může věnovat během rozhovoru neverbálnímu projevu respondenta nebo si dělat poznámky pro svou potřebu. Během přepisování záznamu si může rozhovor několikrát přehrát a vnímat další souvislosti, například sílu hlasu nebo intenzitu (Mioviský, 2006).

Po pořízení záznamu následovala transkripce, jedná se o převedení informací z netextové formy na psanou formu. Přepis rozhovorů nebyl doslovný, jelikož se v nich objevily informace, které nebyly pro cíl výzkumu podstatné a v prepisech jsou zachovány všechny nespisovné odpovědi respondentek, které jsou psané kurzívou a uvedeny do uvozovek. Pro analýzu byla vybrána technika otevřeného kódování. K jednotlivým datům byly přiřazeny kódy a ty na základě obsahu byly přiřazeny k odpovídajícím kategoriím. Práce s kódy a kategoriemi byla časově náročná a vyžadovala několik úprav, které vedly k finálnímu upořádání.

## 5 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

Následující kapitola poskytuje výsledky výzkumu získané díky otevřenému kódování. Odpovědi byly rozděleny do pěti následujících kategorií: pobyt v azylovém domě, otec, pomoc, finance, děti.

### 5.1 Pobyt v azylovém domě

Kódy: délka pobytu, úmrtí, vysoké ceny, nevyhovující prostředí, spokojenost, pomoc od pracovníků, nevýhody z pohledu dětí, porovnání azylového domu s bývalým bydlištěm

K lepšímu porozumění situaci matek využívající služeb azylovému domu uvádím důvody k vyhledání tohoto typu zařízení a další informace, které se týkají ubytování v azylovém domě pro ženy a pro matky s dětmi.

Respondentce R1 zemřel manžel a zvyšující nájem byly pro ni příliš: „...*předtím jsem bydlela v podnájmu, ale jak se to stalo, mně umřel manžel a pak se zdražily energie, tak to bylo pro mě neunosný a majitel mi nechtěl stejně prodloužit smlouvu.*“ Respondentka R2 v rozhovoru poskytla následující informace: „*Já jsem tady skončila kvůli bývalému příteli, on si našel milenkou a chtěl, abychom všichni tři bydleli dohromady s dětma, tak to jsem řekla teda ne, a tak jsem šla, ale neměla jsem kam.*“ Další dvě respondentky se zdráhaly odpovídat, respondentka R3 na toto téma nakonec dodala: „... *my jsme dříve bydleli v rodinném domku a teď jsme vlastně tady a líbí se nám tady. Nic mi tady nechybí, jsem spokojená, vždycky mi poradí, když potřebuju, a nemám výhrady nějaký. Já jsem teda poprvé v azylovém domě, ale neměnila bych. Tady máme všechno, co potřebujeme.*“

Co se týče délky pobytu v azylovém domě pro ženy a matky s dětmi, tak respondentka R2 jako jediná využívá služeb od konce minulého roku. Respondentka R3 je v azylovém domě od začátku ledna a respondentky R1 a R4 několik měsíců.

Matky dále uvedly, že jsou spokojené s poskytováním služeb a ochotou pracovníků. Každá matka v průběhu rozhovoru uvedla, že se nachází v těžké životní situaci, především po finanční stránce. Matky také sdělily, že děti nesou změnu prostředí docela dobře. Matka R3 dále uvedla: „...*syn akorát říká, že jsme tady takhle spolu, ale říkala jsem že než zůstat někde u cizích, že je to lepší tady, no. Ale plánujeme se odstěhovat zase na barák, aby měli každý své soukromí.*“

Respondentka R4 zmínila spokojenost s poskytováním volnočasových a aktivizačních činností pro děti, které azylový dům poskytuje. Činnosti jsou například zaměřené na vyrábění ozdob podle ročního období a plní funkci i k výzdobě obývaného prostoru. Respondentky vnímají kladně i dětské centrum. Dále respondentka v rozhovoru sdílí obavu nad hledáním ubytování: „...*akorát všechny byty se dávají Ukrajincům, tak uvidíme, jak to pak bude za pár měsíců. Abychom pak vůbec měly kam jít s malou.*“

## 5.2 Otec

Kódy: kontakt s otcem, placení alimentů

První kategorie se zabývá otcem dítěte. Při rozhovorech jsem si uvědomila citlivost tématu. Otázky týkající se otce byly položeny přibližně v polovině rozhovoru. Všechny respondentky se ostýchaly mluvit o otci svých dětí a občas bylo znát, že toto téma je jim nepříjemné. Během rozhovoru s respondentkou R1 vyplynulo, že otec syna je po smrti a z toho důvodu nebyly pokládány žádné další otázky na toto téma. Respondentka R2 uvedla, že otec neprojevuje zájem o děti od minulého léta. Další dvě respondentky uvedly, že taktéž se děti nevidají s otcem a ani otec finančně na děti nepřispívá. Vyjímaje respondentky R1 ostatní respondentky nechtěly specifikovat, proč se otcové nevidají se svými dětmi a ani matkám nepřispívají finančně na děti a jejich postoje byly respektovány.

## 5.3 Pomoc

Kódy: prarodiče, pomoc od blízkých

Druhá kategorie je zaměřena na pomoc matce. Jedna respondentka uvedla, že je na všechno sama a nikoho nemá. Respondentka R2 uvedla: „*Ne, já už nemám rodiče. Jsem na všechno sama a o syna se starám sama. Ale taky mám kamarádku, která ho občas pohlídá.*“ Další dvě respondentky se svěřily, že mají v okolí někoho, na koho se mohou obrátit. Respondentka R1 se může spolehnout na prarodiče od zesnulého manžela a své starší syny. V rozhovoru uvedla: „*No mám babičku a dědu, a to jsou rodiče od mého manžela a občas k nim jezdíme. V blízkosti nikoho nemám, synové bydlí daleko a jsou to dospělí lidi, ale stýkáme se, aby se bratři viděli. Když něco nemám nebo nevyjdu, teďka ty finance nejsou velký a všechno se zdražuje, tak synové, že jo. Není to pravidelně, mají svůj život. Až nastoupí malej do školky, tak si plánuju něco najít.*“ Respondentka R3 uvedla následující: „*Máme od bývalého přítele sestru a tam hodně jezdíme a ta nám pomáhá a když bych potřebovala peníze, tak říkala, že by byla ochotná mi něco dát nebo i něco jiného, takže je ochotná mě podpořit.*“

## 5.4 Finance

Kódy: peníze, úspora, nákupy, přivýdělek

Všechny matky uvedly, že jejich finanční situace není lehká a je to pro ně mnohokrát náročné. Z rozhovorů vyplynulo, že matky především řeší jídlo a nákup oblečení pro děti. Respondentka R2 si během rozhovoru povzdychla: *„Je to těžký, no. Adam bude potřebovat boty, bundu a kalhoty. On roste, že jo. Ted'ka chce mít styl, takže je to těžký.“* Obdobnou odpověď poskytla matka R3: *„No něco mi zbyde, ale musíme se uskromnit. Děti potřebují pořád nové oblečení, jak rostou a sem tam na tu zmrzlinku, ale šetříme a nějak se to dá. Když potřebuju nějaké oblečení pro sebe, tak jdu do nějakého výprodeje nebo jak se tomu říká a tam kolikrát mají lepší oblečení než v klasických obchodech.“*

Část financí řeší pomocí dávek od úřadu sociální práce, kde jsou zaregistrované na dávkách hmotné nouze. Respondentka R1 uvedla: *„Něco mi zbyde, mně tohle hradí sociálka jako tady to ubytování. To je nějaká ta hmotná nouze, měla jsem ještě péči na sebe, ale tu mi vzali.“* Podobnou odpověď sdělila i respondentka R4.

Respondentka R3 jako jediná je zaměstnaná na částečný úvazek. Ostatní respondentky uvedly zájem o zaměstnání, až budou děti starší a bude to pro ně časově možné.

## 5.5 Děti

Kódy: dítě v péči matky, dospělé děti, samostatné děti

Na začátku rozhovoru jsem zjišťovala, kolik dětí je u matky v azylovém domě. Dvě respondentky uvedly, že každá z nich má v péči jednoho syna. Respondentka R3 uvedla: *„Mám dvě, malou dcerku a syna a ten je starší, ten je na základní škole.“* Respondentka R4 má v péči dceru v předškolním věku.

V rozhovorech vyplynulo, že tři respondentky mají další děti. Většinou se jedná už o starší syny, kteří už jsou samostatní. Respondentka R1 řekla: *„...a mám další děti, ale ty jsou starší, je mezi nimi pauza. Nejstarší syn už má svou rodinu a druhý bydlí s přítelkyní. Víte já jsem měla prvního syna jako mladá, proto je mezi nimi takový rozdíl. No a ten prostě už bydlí nějakou dobu se svou přítelkyní a chtějí jakoby už taky rodinu.“* Syn respondentky R3 také buduje rodinu: *„A mám ještě nejstaršího syna, ale ten bydlí s přítelkyní, protože čeká rodinu a ten s námi komunikuje i se svými sourozenci se stýká, třeba někde ve městě nebo tak. Mají spolu hezký vztah a jsem za to ráda, že si rozuměj.“* Respondentka R2 má dva syny.

Prostřední syn bydlí u přítelkyně a nejstarší je momentálně bez práce a je na ubytovně. Respondentce se o něm těžko mluvilo, když zmínila: „*Už se musí postavit na vlastní nohy, teďka mě jenom využívá. Mami dovez a tak. Už jsem mu tolikrát pomohla, ale už to stačilo.*“

### **Trest versus pochvala**

Kódy: zlobení, trest, zákaz, pochvala, odměna, fyzický kontakt s dítětem, odpuštění

Nejspíš každé dítě občas zlobí, a to též uvedly všechny respondentky. Otevřeně vyprávěly o tom, jak je děti neposlouchají a jak situaci matky zvládají. Respondentka R1 uvedla, že se snaží se synem otevřeně mluvit o jeho chování: „*Někdy zazlobí a já mu řeknu, aby nezlobil a on mi na to řekne – mámo, já už budu hodnej. A přestane. To není vyloženě jako zlobení, mě spíš škádlí, zkouší, co si může dovolit a když vidí, že zvýším trochu hlas, já to neřeším fyzickým trestem, to nemá smysl, ale snažím se mu to vysvětlit, aby to nedělal, že je to blbý a takový a že to nemá smysl no a někdy to pochopí, někdy to na mě zkouší vícekrát, ale potom většinou to pochopí.*“ Respondentka R2 uvedla, že používá zákazy, které ovšem často odvolá. Poukázala i na to, že její nynější přítel synovi nic nezakazuje: „*Zlobí. Já třeba občas něco zakážu, ale stejně to za chvíli povolím. Ale on je chytrej. To ten starší syn. To je samé jojojo, ale za zády se chová úplně jinak. A on teďka si šáhl na dno, a to bylo pro mě psychicky náročný, ale snad už se zlepší, ale ten druhý syn, co bydlí s přítelkyní, to je pravý opak. Patrik vyšel jenom devítku a hotovo. Jsem si našla přítele a ten zase úplně všechno synovi dovolí.*“ Dále respondentka R3 uvedla, že občas fyzicky děti trestá a zakazuje synovi kamarády: „*Děti uměj zlobit hezky. Maminka je taková, že udělají psí oči a maminka změkne. Ale né, někdy tady dostanou vyhubováno, jako každé dítě dostanou na zadek, to neříkám že nedostanou, ale prostě někde je to potřeba. Ne že bych je mlátila, to fakt ne. Já teda i něco zakazuji, třeba synovi kamarády, který mají na něj špatný vliv, ale jinak zákazy nepoužívám. To je asi jediný velký zákaz, protože tam šlo hodně o alkohol a marihuanu. Akorát já mu to řeknu, on to odkejve a udělá pravý opak, on je právě lehce stahovatelný, ale už to snad pochopil. Malej řeknu, že třeba něco nesmí a snažím se jít to vysvětlit a ona to pochopí.*“ Respondentka R4 sdělila, že když napomene svou dceru a ona neposlechne, tak ji jemně uhodí přes ruku nebo zadek: „*...no tak jako občas tu malou plácnu přes zadek, ona někdy umí bejt otravná, má svou hlavu. Ale většinou se pak uklidí a hned na to zapomene, ale tohle se stává výjimečně. Já své dítě nemlátím, to ne. To je zas nemám ráda, víte.*“

Všechny respondentky uvedly, že se snaží své děti chválit. Respondentka R1 sdělila následující: „*Když něco udělá dobře, tak ho pochválím, tady jsou sladkosti, ty on má rád nebo*

*si pak hraje s hračkama.*“ V rozhovoru poukazovala na sladkosti v podobě čokolády, která byla položená na stole. Matky R3 a R4 se v odpovědích shodly na fyzickém kontaktu v podobě objímání. Matka R3 dále uvedla, že pokud syn něco chce, musí si to zasloužit svým chováním: *„A děti se snažím chválit, když udělají domácí úkoly, nebo mi s něčím pomůžou. My se hodně tulíme a řeknu jim, že je to dobře, co teďka udělali. Oni jsou tuliví zatím, tak si to užívám. A synovi řeknu, že když třeba chce něco nového na sobe, tak mi musí více pomáhat nebo se více snažit ve škole. Když oni na mě udělají oči a všechno jim dovolím.“*

### **Trest versus pochvala**

Kódy: děti, samostatnost, pomáhání dětí

Respondentka R1 uvedla, že se její syn učí rychle: *„Jo, on je učenlivej. Ráno se občas sám oblíkne. Když se mu něco nelíbí, hodí to do koše na prádlo. To on se učí rychle.“* Respondentka R2 uvedla, že jí syn pomáhá, když má sám náladu: *„Když má náladu, tak umyje i utře nádobí a zamete, ale musí mít náladu. A třeba mi pomáhají i u vaření, mají rádi brokolicovou polívku a brambory na různé způsoby.“* Respondentka R3 mi sdělila, že se děti samy oblékají a rády se zapojují do vaření: *„Děti jsou samostatné a zvládnou toho hodně samy. Samy se oblékají, hygienu. Malá mi hodně pomáhá i při vaření, syn si občas i něco uvaří sám. Nejčastěji si vaří vejčka. A pak děti spolu umejou nádobí, utrou ho. Nebo třeba děti chtějí i krájet, ale to malou nenechám, ale třeba šrabe brambory nebo tak.“* Respondentka R4 uvedla: *„Jako jo, trochu se umí už sama oblíkat, ale já jí s tím pomůžu, když jí něco nejde nebo tak, ale to se pak občas začne vztekat.“*

### **Vedení k samostatnosti**

Kódy: vzdělání, samostatnost, zdraví

Následující kategorie představuje to, co je pro matky nejdůležitější ve výchově a na co se nejvíce zaměřují. Všechny respondentky uvedly, že chtějí pro svoje dítě/děti dobrý život, a to pro ně znamená především zdraví, vzdělání a samostatnost.

R1: *„Hlavně aby, jak bych to řekla, aby jako měl dobrej život. To znamená, aby se pak dobře učil, že jo, aby měl dobré zaměstnání, a hlavně aby něco dokázal v životě, aby se neměl tak jak já. Když bude mít nějaké nadání, nebo takhle, tak proč by si třeba nemohl udělat gympl.“*

R2: *„No tak je ve čtvrté třídě, takže hlavně to učení. On má samé jedničky, ale teda to čtení a psaní, to je masakr. Učitelce diplom, kdybych já ho měla učit, tak ho zabiju nebo nevím. On mi řekne, že to číst nemusí, že mu to přečtu já.“*

R3: „*Asi ta škola, aby neskončili někde na ulici, aby prostě měli nějaký to vzdělání a uplatnili se na trhu práce, to je teďka důležitý, a hlavně je důležitý zdraví, ale takhle ta škola a slušnost. Respektování ostatních.*“

R4: „*No tak chtěla bych, aby se měla dobře, že jo. Aby pak třeba jednou byla samostatná a postarala se o sebe a nemusela být na nikom závislá, no.*“

### **Trávení volného času s dětmi**

Kódy: ranní návyk, hřiště, procházky, venkovní činnosti, špatné počasí, čtení, hračky, vzdělávání

Tato kategorie je zaměřena na aktivity s dětmi. Nejdříve poskytuje informace týkající se ranního návyku a dále uvádí nejčastěji provozované činnosti zahrnující venkovní i vnitřní aktivity.

Ráno u respondentek probíhá stejně. Vstanou, většinou se nasnídají nebo si uvaří kávu a vzbudí děti. Následuje hygiena, snídaně a odchod do mateřské školy. Pro přiblížení uvádím informace od matky R3: „*No tak ráno vstaneme a já si uvařím kávu. Se spolubydlící probereme, co budem vařit a povídáme si o dětech, jaký byl ten předešlý den. Ve třičtvrtě na sedm budím děti a malá se sama oblíkne a udělá ranní hygienu, a to i syn. No, nasnídají se a pak odchází do školy a já dcerku vodím do školky.*“ Matka R2 uvedla, že ráno syn sám odchází do základní školy.

Všechny respondentky uvedly, že skoro každý den chodí s dětmi ven, a to nejčastěji na hřiště. Matka R1 sdělila, že má kamarádkou s dítětem ve stejném věku a občas chodí dohromady ven. Matka R3 řekla, že dceru samotnou nikam nenechá jít, jelikož se o ní bojí: „*A pak už jdeme ven, procházka, aby se vyřádili. Syn chodí sám ven s kamarády, ale dceru samotnou nenechávám. S malou chodíme na hřiště a tam jsou ty posilovací stroje, tak se předbíháme, kdo má větší sílu, a ještě si navíc u toho zacvičí.*“ Matka R2 a R4 řekly, že jejich děti mají velmi rády přírodu a děti samy chtějí trávit co nejvíce času na čerstvém vzduchu.

Při špatném počasí se snaží matky své děti edukovat. Matka R1: „*...nebo se učíme barvy. Učím ho malovat, někdy něco napíšu a učím ho písmenka a snažím se ho rozvíjet. On je zvědavý a ptá se na všechno možný, tak se mu na všechno snažím odpovědět. A když mu řeknu, co to je, tak se tím učí.*“ Dále uvedla, že si syn rád hraje se svými oblíbenými hračkami, nejčastěji dinosaury nebo se dívá na pohádky na mobilním telefonu matky. Matka

R2 a R4 uvedly, že dětem předčítají knihy, momentálně čtou knihu Broučci. Matka R3 vyprávěla, že s dětmi hrají hry nebo vyplňují pracovní sešity: *„Když je ošklivý počasí tak to různě vystřihujeme nebo hrajeme hry, malá má ráda člověče nezlob se. A pak hodně stavi spolu tady na pokoji bunkry. Malá si hraje na doktory s panenka. Ten starší syn je spíš s kamarády a spíš je tady pak na telefonu, ale občas se zapojí taky. A dcerka už má nějaké pracovní listy, tak ji s tím pomáhá syn. A třeba i rádi hrají pexeso a dcerka hodně ráda kreslí.“*

### **Volný čas matky**

Kódy: úklid, vaření, zařizování na úřadu

V této kategorii jsou činnosti, které matky vykonávají ve svém volném čase. Nejčastěji zaznívalo vaření, úklid, vymýšlení činností pro děti a zařizování věcí na úřadech, častokrát se jednalo o dávky hmotné nouze na úřadu práce. Matky mi i sdělily, že moc času samy pro sebe nemají, ale jsou na to už zvyklé.

R1: *„Většinou uklízím a vařím a tak dál...až začne chodit do školy, tak to bude jiný. Já jsem si zvykla, že prakticky tohle je můj denní režim, ale mě to nějak nevadí, já jsem si na to zvykla na takový režim, že ráno vstanu, oblečem se a tak.“*

R3: *„...a hlavně to zařizování teďka na úřadech. Nebo jdu třeba nakoupit a pak přijde syn a nají se.“*

## **5.6 Závěry výzkumu**

Závěrem této kapitoly je souhrn informací získaných z rozhovorů, které odpovídají na výzkumnou otázku a také na dílčí výzkumné otázky. Jejich zodpovězením lze nahlédnout na problematiku rodičovství v azylovém domě pro ženy a matky s dětmi.

- **DVO1 Jakou roli hraje otec při výchově?**

Jedna z dílčích otázek byla zaměřená na otce a na to, jakou hraje roli ve výchově dítěte/dětí. Práce si kladla za cíl zjistit, jestli dochází ke kontaktu mezi otcem a dítětem či dětmi, zda se podílí na výchově a jestli přispívá matce finančně.

Respondentce R1 manžel a otec dětí zemřel. Ostatní respondentky uvedly, že otec své děti nenavštěvuje, neudrhuje s nimi žádný kontakt a ani matce neposílá žádný finanční obnos. Všechny respondentky byly neklidné při otázkách na otce dětí, většinou odpovídaly velmi krátkými větami. Když jsem položila otázku týkající se otce, občas respondentky též na chvíli přestaly mluvit a bylo znát, že usilovně přemýšlí. Respondentka R1 se svěřila, že její otec děti

a zároveň její manžel zemřel. Ostatní matky nechtěly poskytnout odpovědi týkající se otce dětí. Potřeba nesdílet informace na toto téma jsem respektovala. Z tohoto důvodu během rozhovoru vyplynulo napovrch pouze to, že žádný z otců neprojevuje zájem o své děti, ale bohužel nebyly zjištěny detailnější informace.

- **DVO2: Pomáhá někdo matce při výchově dětí?**

Tato dílčí otázka zkoumala blízké osoby, které jsou zainteresované v osobním životě dítěte. Respondentka R4 uvedla, že je na výchovu své jediné dcery sama a s rodinou se nestýká a v blízkém okolí nikoho nemá. O své rodině nadále nechtěla mluvit. Z rozhovoru postupně vyplynulo, že má respondentka se svými rodiči několikaletý komplikovaný vztah, který před pár lety vyústil v přetrhání rodinných vazeb. Další tři respondentky uvedly, že mají starší děti, které žijí v domácnosti s partnerem anebo už založili své vlastní rodiny. Tyto respondentky se též zmínily, že se na své starší děti mohou vždy spolehnout a opětovně se společně setkávají. Respondentka R1 spoléhá na prarodiče dětí, kteří své vnučata pravidelně vídají. Respondentka R3 v rozhovoru sdělila, že se pravidelně schází se sestrou od otce svých dětí, s kterou navázala přátelský vztah.

A z rozhovorů lze vypožorovat, že vyjímaje jedné respondentky mají ve své rodině oporu. Prarodiče pomáhají formovat mladé osobnosti. Respondentka R3 uvedla, že její dcera, a především mladší syn vzhlížejí k nejstaršímu synovi. Ten bydlí se svou partnerkou a čekají potomka. Všichni sourozenci se vídají a nejstarší syn dává rady svým mladším sourozencům, a tak částečně plní roli otce, který dětem chybí. Respondentka se i svěřila, že nejstarší syn občas domlouvá mladšímu bratrovi a ten spíše poslechne jeho než matku.

Z předchozích informací vyšlo zřetelně najevo, že matky vychovávají své potomky téměř samy. V teoretické části jsem popsala role otce, kterou děti momentálně postrádají. Syn jedné respondentky začal vzhlížet ke svému staršímu sourozenci a vidí v něm autoritativní osobu, kterou otec často představuje. Některé respondentky uvedly, že by si přály mít po svém boku partnera, který nastaví dětem hranice a bude je vyžadovat. Dále také řekly, že mají problém nastavit pravidla, jelikož dětem často ustupují a neumí být tolik autoritativní.

- **DVO3: Jak vychází matka s financemi?**

Poslední dílčí otázka se týkala toho, jak matky vycházejí s penězi, kolik jim zbude po zaplacení služby, jestli mají ve svém okolí někoho, kdo je finančně podporuje nebo na koho se mohou obrátit co se týče peněz.

Všechny respondentky si postesklly nad finanční situací. Opětovaně při rozhovorech zaznívalo, že je pro ně velmi těžké vyjít s penězi co mají. Nejvíce se v odpovědích vyskytovalo, že řeší nákupy oblečení pro své děti a jídlo. Dále také zaznívalo, že se musí v mnoha ohledech uskromnit a oblečení pro ně samotné téměř neřeší. Respondentka R3 jako jediná sehnala zaměstnání na částečný úvazek a tím se snaží zlepšit svoji momentálně finanční situaci. Ostatní matky nakládají se svými penězi podle jejich uvážení a nejlepšího vědomí. Od každé matky minimálně během rozhovoru jednou zaznělo, že až děti povyrostou, tak si chtějí najít zaměstnání na plný úvazek.

Některé respondentky pobírají dávky hmotné nouze, které jim pomáhají po finanční stránce. Respondentka R1 uvedla, že se v minulosti obrátila na svého staršího syna s žádostí o poskytnutí menší finanční částky, kterou dostala. Dále dodala, že se stoupajícími cenami potravin, energií i paliv by syna nerada znovu oslovila s žádostí o peníze.

Respondentka R3 se svěřila, že se může spolehnout na sestru od bývalého přítele. Dále řekla, že sestra ji ujistila o případné pomoci, včetně poskytnutí finanční částky. Respondentka dále řekla, že si peníze od sestry zatím nevzala, ale je ráda, že v případě největší nouze se má na koho obrátit.

- **HVO: Jak vypadá výchova dětí v azylovém domě pro ženy a matky s dětmi?**

Výchova dětí v každém neobvyklém prostředí je náročná. Všechny respondentky uvedly, že jsou momentálně vcelku spokojené, ale této situaci předcházelo velice stresové období, které silně zasáhlo ženy i děti. Matky se snaží poskytnout nejlepší péči svým dětem. Do výchovy dětí nezasahují pracovníci a veškeré záležitosti spojené s dítětem jsou na matce. Matka vychovává dítě podle svého nejlepšího svědomí, dohlíží na to, aby plnilo školní docházku a poctivě vypracovávalo úkoly spojené se vzděláváním.

V teoretické části je uvedena kapitola o osamělém rodičovství s jeho aspekty. V jeho části je napsáno, že z osamělého rodiče se může stát tolerantnější rodič. Během rozhovoru s matkami tento jev vyšel najevo. Tři respondentky v rozhovorech sdělily, že používají zákazy, které ovšem zpětně po dětech nevyžadují. Respondentka R3 uvedla, že svým dětem někdy vynadá a dá zákaz, ale po chvíli ho sama odvolá poté, co za ní přijde dcera a smutně se na ní podívá. Co se týče pochvaly, respondentky ji dávají nejvíce najevo fyzickým kontaktem v podobě objímání se s dítětem. Matka R1 řekla, že jako pochvalu syna nejčastěji obdarovává sladkostmi.

Každá respondentka uvedla, že má problémy s nastavením hranic u dítěte. Postesklly si nad tím, že dětem chybí ideální mužský vzor, který pevně vytvoří hranice a bude vyžadovat jejich dodržování. Otcovské roli je věnovaná kapitola v teoretické části, která se propojila s praktickou částí. Matky samy uvedly, že by potřebovaly zapracovat na nastavení hranic, ale zároveň dodaly, že je to pro ně těžké a až skoro nemožné. Dvě respondentky si zastesklly nad absencí mužského vzoru pro děti.

## ZÁVĚR

Cílem této diplomové práce bylo zjistit, jak vypadá výchova dítěte v azylovém domě i samotná péče o něj a jak vzniklou situaci zvládají matky. Dalším cílem práce bylo zjištění, jak se matky v azylovém domě cítí a jakým způsobem vnímají péči o dítě ve specifickém prostředí v podobě azylového domu.

Diplomová práce byla na základě úvodní rozvahy rozdělena do celkem 5 kapitol. První 3 z nich jsou teoretické, následované 2 kapitolami praktickými.

První kapitola se v teoretické rovině zabývá sociálními jevy, souvisejícími s rodičovstvím, uvádí charakteristiky rodičovské role. Zabývá se vnitřními a vnějšími stimuly rodičovství a také důležitostí a rozmanitostí rolí matky a otce. Následuje podrobnější část věnovaná roli osamělého rodiče, jeho problémům a postoji osamělého rodiče ke svým dětem.

Druhá teoretická kapitola zpočátku definuje termín rodina, poté následuje pasáž pojmenovávající některé z problémových charakteristik rodiny. Pro zajímavost je přidán pohled do historie, konkrétně na proměny české rodiny od 90. let minulého století po současnost. Další část popisuje funkce rodiny, styly výchovy dětí a osobnostní rysy v rodině.

Poslední teoretická kapitola se zabývá problematikou azylových domů, jejich definicí, stručným rozborem služeb a minimální strukturou činností. Následuje část zabývající se formou a obsahem práce s klientem a jejím vymezením na přímé a nepřímé práce. Dále následuje stanovení optimální provozní doby, personální zajištění služby a jeho rozdělení na nejdůležitější profese a jejich činnosti. Je zde také zakomponována definice azylového domu pro matky s dětmi, čím se liší oproti jiným azylovým domům. Konec kapitoly je věnován legislativě, konkrétně vybraným pasážím ze zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

V praktické části práce je realizován kvalitativní výzkum matek žijících v zařízení na základě polostrukturovaných rozhovorů s matkami v dané instituci.

První kapitola praktické části se věnuje metodologii výzkumného šetření. Je zde tedy stanoven cíl výzkumu, určení výzkumných otázek a výzkumného vzorku. Poté následuje popis přípravy a průběhu samotného výzkumného šetření.

Druhá kapitola praktické části se zabývá analýzou dat, získaných na základě výpovědí matek. Jedná se o transkripci zaznamenaných rozhovorů 4 respondentek a jejich odpovědi na 13 témat, která byla konkrétně: počet dětí, délka pobytu, porovnání azylového domu

s místem bývalého bydliště, porovnání azylového domu s místem bývalého bydliště s ohledem na děti, výhody a nevýhody, nedostatek služeb z pohledu matek, volnočasové aktivity matky, volnočasové aktivity s dětmi, otec dítěte, pomoc od blízkých matky, pochvala a trest, výchova z pohledu matky, finance.

Na základě získaných informací je možné vyvodit několik závěrů. Z odpovědí na otázky týkajících se otce dítěte vyplynulo, že absence muže chybí především dětem, jelikož muž představuje autoritu a přirozený respekt, který matky mají problém dosáhnout u svých dětí. Jedna respondentka uvedla, že matka má být milující a pečující a muž má nastavit hranice chování dětem, ale matka prý nemůže být obojím.

Myslím si, že matky zažily velmi stresové chvíle, které vedly k vyhledání specifických služeb. Na druhou stranu je to pro matky výzva, aby učinily kroky, jak se zpět postavit na vlastní nohy a získat opět své vlastní zázemí, svůj domov. Výzkum poukázal i na vysokou míru adaptability dětí. Rozhovory nebyly uskutečněny s dětmi, ale matky je velmi chválily a jedna respondentka zmínila, že dcera vypadá spokojenější než v místě předchozího bydliště.

Výzkum samotný velmi ovlivnila pandemická situace. Původně jsem měla absolvovat praxi v azylovém domě pro ženy a matky s dětmi, což bylo vzhledem k omezení kontaktů a uzavření sociálních služeb nemožné. Několik matek rozhovor odřeklo, jelikož se bály sejít a online rozhovor bohužel nebyl možný. Nakonec se pro účely výzkumu podařilo sehnat čtyři respondentky a domluvit s nimi setkání za přísných hygienických podmínek.

## SEZNAM LITERATURY

- BRABLCOVÁ, Vlasta a kolektiv. *Manželství, rodina, rodičovství*. Praha: Horizont, 1972.
- BUDINOVÁ, Adriena. *Rizika chudoby žen postižených domácím násilím a jejich dětí*. Praha: proFem, 2012. ISBN 978-80-904564-2-6.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Vývoj obyvatelstva České republiky, Sňatečnost* [online]. ČSÚ, 2017. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/61565976/1300691802.pdf/19cba6cb-e958-48bf-a239-ab1d8019aca9?version=1.2>
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Jaké je složení domácností v ČR?* [online]. ČSÚ, 2013. Dostupné z: [https://www.czso.cz/csu/czso/jake\\_je\\_slozeni\\_domacnosti\\_v\\_cr20130307](https://www.czso.cz/csu/czso/jake_je_slozeni_domacnosti_v_cr20130307)
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Obrat v rozvodech*. 2014 [online]. ČSÚ, 2014. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/0b00225862>
- ČESKO. Zákon č. 108 ze dne 31. března 2006 o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 37, s. 1257-1289 Ve znění pozdějších předpisů. ISSN 1211-1244. Dostupné také z: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4883>
- HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy. 2., přepracované a doplněné vydání*. Praha: Grada Publishing, 2015. ISBN 978-80-247-4674-6
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 978-80-7367-485-4
- HUGHES, Mark. a Michael WEARING. *Organisations and management in social work*. London: SAGE, 2007. ISBN 978-1-4129-0201-4.
- JEDLIČKA, Richard. KOŤA, Jaroslav. SLAVÍK, Jan. *Pedagogická psychologie pro učitele. Psychologie ve výchově a vzdělávání*. Praha: Grada, 2018. ISBN 978-80-271-0586-1
- KASÍKOVÁ, Hana. VALIŠOVÁ, Alena a kolektiv. *Pedagogické otázky současnosti*. Praha: ISV, 1994. ISBN 80-85866-05-6
- KOCOURKOVÁ, J. *Rodinná politika v ČR: Postoje veřejnosti k pronatalitním opatřením, Sb. česko – německo – rakouské konference – „Rodinná politika jako podpora angažovaného rodičovství.“* Praha: Národní centrum pro rodinu v Brně, 2006.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce druhé, přepracované vydání*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-368-0

MILLER, J. *Lone parenthood, in Poverty and Social Exclusion in Europe*. London, 2002.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1362-4

MOOS, Rudolf. *Evaluating treatment environments: the quality of psychiatric and substance abuse programs*. 2nd ed., rev. New Brunswick, N.J., U.S.A.: Transaction Publishers, c1997. Psyché (Grada). ISBN 1-56000-294-8. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=7DgDts4bQrMC&printsec=frontcover&dq=Evaluating+treatment+environments:+the+quality+of+psychiatric+and+substance+abuse+programs&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKEwjP2NCCyr3LAhXJ7xQKHRlzDFgQ6AEIHDA#v=onepage&q=Evaluating%20treatment%20environments%3A%20the%20quality%20of%20psychiatric%20and%20substance%20abuse%20programs&f=false>

MOŽNÝ, Ivo. *Moderní rodina: Mýty a skutečnosti*. 1. vyd. Brno: Blok, 1990. ISBN 9788070290187

MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: sociologické nakladatelství, 2006. ISBN 80-86429-58-X

MORAVZSKOSLESKÝ KRAJ. *Model sociální služby Azylové domy* [online]. 2019 [cit. 20. 12. 2021] Dostupné z: [https://www.msk.cz/assets/temata/eu/model\\_1\\_azylove-domy.pdf](https://www.msk.cz/assets/temata/eu/model_1_azylove-domy.pdf)

MPSV. *Registr poskytovatelů sociálních služeb* [online]. Ministerstvo práce sociálních věcí, 2022. [cit. 14. 3. 2022] Dostupné z: <http://registr.mpsv.cz/socreg>

OTTO, Jan. *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*. Díl 21 Praha: J. Otto, 1904.

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. vyd. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.

SEBERA, Martin. *Vybrané kapitoly z metodologie* [online]. Brno: Masarykova Univerzita, 2012 [cit. 10. 1. 2022] Dostupné z: <https://www.fsps.muni.cz/emuni/data/reader/book-8/04.html>

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-717-559-8

STUDIJNÍ SVĚT. Rodina a její význam pro utváření osobnosti dítěte [online]. 2022 [cit. 2. 1. 2022] Dostupné z: <https://studijni-svet.cz/rodina-a-jeji-vyznam-pro-utvareni-osobnosti-ditete-maturitni-otazka-zsv/>

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. (2013). *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0403-9

VALIŠOVÁ, Alena a kolektiv. *Autorita ve výchově vzestup, pád, nebo pomalý návrat*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-857-3

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5

VESELÁ, Renata a kolektiv. *Rodina a rodinné právo*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. ISBN 80-86432-48-3

ZOJA, Luigi. *Soumrak otců. Archetyp otce a dějiny otcovství*. Prostor, 2003. ISBN 80-7260-145-8

# **SEZNAM PŘÍLOH**

**Příloha A** Základní struktura rozhovoru

## **Příloha A** Základní struktura rozhovoru

Kolik máte dětí?

Jak dlouho jste v azylovém domě?

Co je v azylovém domě lepšího nebo horšího, než jste bydlela předtím?

Jaké z toho plynou výhody a nevýhody vzhledem k dětem?

Co vám jako matce v azylovém domě chybí nejvíc?

Popište mi váš den.

Jak s dětmi trávíte čas?

Pomáhá vám někdo s výchovou dítěte?

Pomáhají vám děti?

Zlobí vás někdy děti? Jak to řešíte?

Chválíte děti? Jakým způsobem?

V čem je výchova v azylovém domě obtížnější než místo, kde jste děti vychovávala předtím?

Co je pro vás ve výchově důležité?

Pomáhá vám někdo?

Jak vycházíte s penězi o zaplacení služby?

Zdroj: autor